

Laura Kulju & Elina Mäki

**LEGO®-BASED THERAPY TUKEMASSA LASTEN SOSIAALISTA
OSALLISTUMISTA TOIMINTATERAPIAN RYHMÄSSÄ**

Toimintaterapeutin käsikirja

**LEGO®-BASED THERAPY TUKEMASSA LASTEN SOSIAALISTA
OSALLISTUMISTA TOIMINTATERAPIAN RYHMÄSSÄ**

Toimintaterapeutin käsikirja

Laura Kulju & Elina Mäki
Opinnäytetyö
Syksy 2017
Toimintaterapian tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Toimintaterapian tutkinto-ohjelma

Tekijät: Laura Kulju & Elina Mäki

Opinnäytetyön nimi: Lego®-Based Therapy tukemassa lasten sosiaalista osallistumista toimintaterapian ryhmässä – Toimintaterapeutin käsikirja

Työn ohjaajat: Pirjo Lappalainen & Kaija Nevalainen

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Syksy 2017

Sivumäärä: 44 + 11 + käsikirja

Lasten toimintaterapian suosituksen mukaan tärkeimpiä huomionkohteita on itsestä huolehtimisen, koulun, leikin ja vapaa-ajan lisäksi lapsen sosiaalinen osallistuminen. Koska lapsen on todettu kehittyvän merkittävästi vuorovaikutuksessa ikätovereidensa kanssa, tulisi sosiaalisen osallistumisen tukeminen ottaa aina osaksi lasten toimintaterapiaa. Lapsi oppii sosiaalisuutta ja ryhmässä toimimista leikkiessään, ja leikki on lapselle luonnollista, spontaania ja jo itsessään motivoivaa. Leikki on lapsen tärkein toiminto, joten siihen tulisi kiinnittää paljon huomiota lasten toimintaterapiassa. Toimintalähtöinen Lego®-Based Therapy -menetelmä on sosiaalisen osallistumisen tukemiseen kehitetty yksilö- ja ryhmämuotoinen leikkiterapiamenetelmä, joka hyödyntää lapsen omia kiinnostuksen kohteita ja motivaatiota Lego®-palikoilla leikkimiseen.

Projektimuotoisen opinnäytetyön tulostavoitteena oli valmistaa toimintaterapeuteille sähköinen käsikirja lasten sosiaalisen osallistumisen tukemisesta toimintaterapian ryhmässä Lego®-Based Therapy -menetelmää hyödyntämällä. Käsikirja on kaksiosainen, joista ensimmäinen on teoriaosa, joka tarjoaa näyttöön perustuvaa tietoa sosiaalisen osallistumisen tukemisesta lasten toimintaterapiaryhmässä. Toinen osa, arjen työkalu, kertoo menetelmän hyödyntämisestä käytännön työssä. Menetelmän teoriataustaa valittiin tukemaan Sosiaalisen osallistumisen tukemisen viitekehys ja Toiminnallisen ryhmätyön malli. Käsikirjassa on 73 sivua.

Käsikirjan laatuksiterit olivat käyttäjälähtöisyys, toimintalähtöisyys ja visuaalisuus. Käsikirjasta pyydettiin palautetta kahdelta lasten kanssa työskentelevältä toimintaterapeutilta, ohjaavilta opettajilta ja vertaisarvioijilta. Palautteen perusteella käsikirja on helppokäyttöinen, visuaalisesti innostava ja siitä välittyvä vahva teoriaosaaminen.

Projektin välittömänä tavoitteena oli, että toimintaterapeutit saavat käsikirjan kautta tietoa Lego®-Based Therapy -menetelmästä ja sen käyttämisestä. Käsikirja tarjoaa työvälineen toimintaterapeuttien käyttöön, ja siten kehittää käytännön työtä. Käsikirja koettiin tarpeita vastaavana ja valmiina terapiapakettina käytäntöön. Projektin kehitystavoitteena oli, että käsikirjan avulla Lego®-Based Therapy -menetelmää käytetään toimintaterapiassa, jolloin myös näyttöön perustuvien ja toimintalähtöisten menetelmien käyttäminen lasten toimintaterapiassa lisääntyy ja toimintaterapian ammattiosaaminen sosiaalisen osallistumisen tukemisessa korostuu. Palautteen perusteella käsikirjasta välittyvä toimintalähtöisyys ja vastaajat suosittelisivat sitä kollegoilleen. Kehitysideoiksi ehdotamme käsikirjan käyttöönoton testaamista ja Lego®-Based Therapy -menetelmän hyödyntämistä moniammatillisessa ryhmässä.

Asiasanat: lasten toimintaterapia, toimintalähtöisyys, ryhmät, sosiaalinen osallistuminen, leikki, legot

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme of Occupational Therapy

Authors: Laura Kulju & Elina Mäki

Title of thesis: Lego®-Based Therapy to Enhance Children's Social Participation in Occupational Therapy Group – Guidebook to Occupational Therapist

Supervisors: Pirjo Lappalainen & Kaija Nevalainen

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2017 Number of pages: 44 + 11 +
guidebook

Occupational Therapy Guide to Good Practice states that in addition to self-care, school, play and leisure, the focus in pediatric occupational therapy is recommended to be on social participation. Children learn and develop in interaction with peers, and therefore enhancing social participation should always be included in pediatric occupational therapy. Furthermore, children learn to be social and work in groups during play and the play itself is a natural, spontaneous and motivating occupation for children. Consequently, it is essential to always emphasize play in pediatric occupational therapy. Occupation-centred Lego®-Based Therapy is a play therapy method to enhance social participation that can be used in both individual and group therapy modalities. Lego®-Based Therapy utilizes children's interest and motivation towards Lego® play.

This thesis was executed as a project and the goal was to create an electronic guidebook to enhance children's social participation in occupational therapy group utilizing Lego®-Based Therapy. The aim was to give occupational therapists a tool to daily practice and to emphasize the knowledge occupational therapists have to enhance social participation in occupational therapy.

The guidebook is divided in two sections: the first section describes evidence-based knowledge of enhancing children's social participation in occupational therapy group. The second section explains how to use Lego®-Based Therapy in practice. In this guidebook, the Frame of Reference to Enhance Social Participation and the Functional Group Model was used to provide a steady background for Lego®-Based Therapy. Overall, the guidebook has 73 pages.

Moreover, the quality requirements of this guidebook were user-centredness, occupation-centredness and visuality. The feedback was collected from two pediatric occupational therapists, supervisors and peer reviewers. According to the feedback, the guidebook is accessible, visually inspiring and establishes a firm theoretic grounding. The informants state that the guidebook is a usable tool to be taken into practice and it reflects the occupation-centred nature of occupational therapy. In the future, the use of guidebook can be tested in practice by applying Lego®-Based Therapy in occupational therapy groups. Also, the Lego®-Based Therapy can be further developed and tested as a method that can be applied in practice also in multi-professional therapy groups.

Keywords: pediatric occupational therapy, occupation-centred practice, groups, social participation, play, legos

SISÄLLYS

1	PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET	6
1.1	Projektin tausta.....	6
1.2	Projektin tavoitteet.....	9
2	PROJEKTIN SUUNNITTELU.....	10
2.1	Projektiorganisaatio.....	10
2.2	Projektin päätehtävät ja välitulokset	12
3	ESI- JA ALAKOULUIKÄISEN LAPSEN SOSIAALINEN OSALLISTUMINEN	15
3.1	Sosiaalinen osallistuminen, taidot ja pätevyys.....	15
3.2	6–12-vuotiaan lapsen sosiaalinen kehitys	15
3.3	Sosiaalisen osallistumisen merkitys ja haasteet.....	17
4	LEGO®-BASED THERAPY EDISTÄMÄSSÄ LASTEN SOSIAALISTA OSALLISTUMISTA TOIMINTATERAPIAN RYHMÄSSÄ.....	19
4.1	Lego®-Based Therapy -menetelmä	19
4.2	Lapsi- ja perhelähtöisyys lasten toimintaterapiassa.....	20
4.1	Lego®-palikoilla leikkiminen toimintana lasten toimintaterapiassa	21
4.2	Lego®-palikoilla leikkiminen ryhmässä edistämässä sosiaalista osallistumista.....	23
5	KÄSIKIRJAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	26
5.1	Käsikirjan laatukriteerit	26
5.2	Käsikirjan luonnostelu ja kehittäminen.....	28
5.3	Palautteen kerääminen ja käsikirjan viimeistely	29
6	PROJEKTIN ARVIOINTI.....	31
6.1	Projektin tavoitteiden toteutumisen arviointi	31
6.2	Projektin päätehtävien toteutumisen arviointi	32
6.3	Käsikirjan laatukriteerien toteutumisen arviointi.....	34
7	POHDINTA.....	37
	LÄHTEET.....	39
	LIITTEET	44

1 PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET

1.1 Projektin tausta

Lasten toimintaterapian tavoitteena on edistää lapsen pätevyyttä ja osallistumista kotona, koulussa ja yhteisöissä (Rodger & Kennedy-Behr 2017, 15). Lasten toimintaterapian painopiste tulisi olla lapsi- ja perhelähtöisyydessä. Perhe on yksi merkittävä tekijä vaikuttamassa lapsen toimintaan ja suoriutumiseen. **Perhelähtöisessä** toimintaterapiassa lähtökohtana on lapsen ja perheen arki, eli palveluiden suunnittelussa ja toteuttamisessa lapsi ja perhe otetaan huomioon, heitä arvostetaan ja osallistetaan terapiaprosessiin. Toimintaterapeutti ymmärtää ja arvostaa perheiden yksilöllisyyttä. (Darlington & Rodger 2006, 30.) **Lapsilähtöisessä** työskentelyssä toimintaterapeutti ottaa yksilöllisesti huomioon lapsen kehityksellisen tason, mielenkiinnon kohteet, roolit, tavat, vahvuudet, haasteet, arjen toiminnot ja suoriutumisen vaatimukset (Rodger & Keen 2017, 48-49).

Toimintaterapia tarjoaa kuntoutukseen ainutlaatuisen näkökulman, jonka keskiössä on lapsen toiminnallinen osallistuminen ja suoriutuminen, ja tätä tulisi toimintaterapeuttien työskentelyssään korostaa (Rodger & Kennedy-Behr 2017, 14). **Toimintalähtöisyydellä** tarkoitetaan toimintaterapiassa sitä, miten toiminta ja ihmisen osallistuminen ja suoriutuminen, eli merkityksellinen tekeminen, on koko toimintaterapiaprosessin pohjana ja menetelmänä muutoksen mahdollistamiseksi (Fisher 2013, 98-99). Toimintalähtöisyys ei kuitenkaan aina näy käytännön työssä ja käytetyissä terapiamenetelmissä (Rodger & Kennedy-Behr 2017, 5). On esimerkiksi huomattu, että autismin kirjon lasten toimintaterapia ei aina ole toimintalähtöistä, yksilöllistä ja näyttöön perustuvaa. Toimintaterapiassa tulisi ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon lapsen tarpeet ja osallistuminen erityisesti leikissä ja sosiaalisessa ympäristössä, jossa autismin kirjon lapsilla on usein haasteita. (Rodger, Ashburner, Cartmill & Bourke-Taylor 2010, 276–279.)

Myös leikin arvostaminen ja sen hyödyntäminen toimintaterapian interventiossa on saamassa enemmän ansaitsemaansa huomiota, joten tarve näyttöön perustuville leikkiterapiamenetelmille on suuri (Tanner, Hand, O'Toole & Lane 2015, 7). **Leikki** on tärkeä osa lapsen kehitystä ja sen kautta lapsi opettelee tärkeitä taitoja, joita hän tarvitsee esimerkiksi sosiaalisessa osallistumisessa (Case-Smith, Law, Missiuna, Pollock & Steward 2010, 23, Parham 2008, 14). Leikki on lapsen

tärkein toiminto ja siihen tulisi kiinnittää huomiota myös lasten toimintaterapiassa (Case-Smith, Law, Missiunaollock & Steward 2010, 23). Leikki on lapselle luonnollista, spontaania ja jo itsesään motivoivaa (Parham 2008, 4-5).

Leikkiessään lapsi opettelee sosiaalisuutta ja ryhmässä toimimista (Parham 2008, 14). Esi- ja alakouluikäisen lapsen leikissä tärkeä osa-alue on vuorovaikutuksellinen leikki ikätovereiden kanssa. Tämän vuoksi on usein tärkeämpää kohdentaa leikkiterapia ryhmäkontekstiin, kuin työskennellä pelkästään yksilöterapiassa. (Rigby & Rodger 2006, 194–195.) Kun toimintaterapeutti arvioi lapsen sosiaalista osallistumista ja vuorovaikutusta ympäristön kanssa, auttaa se ymmärtämään lapsen kehitystä, rooleja ja lapsuuden toimintoja (Rodger & Kennedy-Behr 2017, 11).

Sosiaalisesti pätevä lapsi verkostoituu ja osallistuu merkityksellisiin toimintoihin, joiden kautta hän oppii uusia taitoja. Koska lapsen on todettu kehittyvän merkittävästi vuorovaikutuksessa ikätovereidensa kanssa, tulisi sosiaalisen osallistumisen tukeminen ottaa aina osaksi lasten toimintaterapiaa. (Hilton 2015, 321-322; Case-Smith 2015, 40.) Myös Occupational Therapy Australia (2016, 13) on lasten toimintaterapian suosituksissaan nostanut tärkeimmiksi huomionkohteiksi toimintaterapian interventiossa itsestä huolehtimisen, koulun, leikin ja vapaa-ajan lisäksi lapsen sosiaalisen osallistumisen. Lapsen hyvät sosiaaliset taidot ovat hyvä ennusmerkki lapsen tulevaisuuden pärjäämisestä ja sosiaalisesti pätevä lapsi saa ympäristöltään hyväksyntää. Lapsen hyvät kokemukset sosiaalisista tilanteista kasvattavat hänen kiinnostustaan osallistua uudestaan ja oppia leikkiessä ja vuorovaikutuksessa. (Davidson 2010, 404, 414; Florey & Greene 2008, 282; Olson 2010, 312-314.)

Lego®-Based Therapy on sosiaalisen osallistumisen tukemiseen kehitetty yksilö- ja ryhmämuotoinen leikkiterapiamenetelmä. Menetelmää voidaan hyödyntää lapsilla, joilla on sosiaalisen osallistumisen haasteita. Lego®-Based Therapy –menetelmässä sosiaalisia taitoja harjoitellaan strukturoidussa leikissä Lego®-palikoita rakentamalla määrättyjen roolien kautta. Menetelmä on toimintalähtöinen ja siinä hyödynnetään lapsen omia kiinnostuksen kohteita ja motivaatiota leikkimiseen. (LeGoff, Gómez de la Cuesta, Krauss & Baron-Cohen 2014, 11, 27.) Lego®-Based Therapy -menetelmää on tutkittu neljässä tutkimuksessa, joissa se on todettu vaikuttavaksi sosiaalisten taitojen ja sosiaalisen pätevyyden tukemiseen (LeGoff 2004, 557-571; LeGoff & Sherman 2006, 317; Owens, Granader, Humphrey & Baron-Cohen 2001, 1944-1957; MacCormack, Hutchinson & Matheson 2015, 13-21).

Lego®-Based Therapy -menetelmän käyttö edellyttää ohjaajalta lapsen kehityksen ja sosiaalisten haasteiden tuntemista ja lasten toimintaterapian tulisi aina pohjautua lapsen ja ihmisen normaalin kehityksen tuntemiseen ja arvostamiseen (Kramer & Hinojosa 2010, 23; LeGoff ym. 2014, 30). Asiakaslähtöistä toimintaterapiaprosessia ohjaavat toimintaterapian omat mallit ja viitekehykset (Hinojosa, Kramer & Luebben 2010, 3). Lego®-Based Therapy -menetelmän käyttöä on hyvä tukea toimintaterapian viitekehyksillä ja teorian tiedolla ja siten tukea sen näyttöön perustuvuutta. Menetelmän teoriataustaa olemme valinneet tukemaan Toiminnallisen ryhmätyön mallin (Schwartzberg, Howe & Barnes 2008) ja Sosiaalisen osallistumisen tukemisen viitekehyksen (Olson 2010).

Opinnäytetyömme aihe sähköisestä Lego®-Based Therapy -käsikirjasta alkoi muotoutua syksyllä 2016. Lego®-palikoita hyödyntävä menetelmä ja sähköisen käsikirjan tekeminen olivat mielenkiintoisia aiheena jo sen takia, että Lego®-palikat ovat edelleen yksi suosituimmista lasten leluista ja tärkeä osa lasten kulttuuria. Lego®-Based Therapy -menetelmä tukee lapsi- ja perhelähtöistä lähestymistapaa, sillä menetelmässä Lego®-palikoilla leikkiminen mahdollistaa lasten oppimista, ja harjoittelua voi helposti jatkaa myös kotona. Lego®-palikat ovat välineenä helposti saatavilla ja lapsille yleensä jo ennestään tuttuja, mieluisia ja osa heidän normaalia arkeaan ja leikkiään. Menetelmässä mahdollistuu sosiaalisen osallistumisen harjoittelu toimintalähtöisesti lasta motivoivalla, hausalla ja palkitsevalla tavalla.

Aiheesta kiinnostuivat myös yhteistyökumppanimme eli kaksi lasten kanssa työskentelevää toimintaterapeuttia. Heidän kanssaan aloimme ideoida ja suunnitella sähköistä käsikirjaa. Käsikirjaan päädyttiin, koska suomenkielistä tietoa ei menetelmästä vielä ollut ja käsikirjaan oli helppo lisätä toimintaterapian tietämystä ja teoriaa tukemaan näyttöön perustuvuutta ja menetelmän hyödyntämistä. Käsikirjan kautta toimintaterapeutit saavat helposti kaiken tarvittavan tiedon menetelmän hyödyntämisestä lasten toimintaterapiaryhmässä.

Käsikirja on jaettu kahteen osioon. Käsikirjan ensimmäinen osa on **Teoriaosuus**, joka tukee ja perustelee menetelmän käyttöä. Teoriaosuus sisältää tietoa lapsen sosiaalisesta kehityksestä, Lego®-palikoilla rakentamisesta toimintana, Lego-ryhmän ohjaamisesta, perhelähtöisyydestä ja menetelmän vaikuttavuudesta. Toinen osa on käytännön osa, eli **Arjen työkalu**, joka tarjoaa tietoa siitä, miten menetelmää käytetään toimintaterapian ryhmässä tukemaan lasten sosiaalista osallistumista. Käsikirja maksaa 15 euroa, ja sitä voi tiedustella ja tilata sähköpostiosoitteesta legotiimi(at)gmail.com tai Facebook-sivuilta <https://www.facebook.com/legotiimi/>.

1.2 Projektin tavoitteet

Projektin tavoitteissa tulee näkyä projektin tarkoitus, eli mitä sillä pyritään saada aikaan (Karlsson & Marttala 2001, 132-133). Projektin lopputuloksena voi olla tuote tai ratkaisu johonkin ongelmaan (Silfverberg 2007, 6). Tämän projektin **tulostavoitteena** eli **tuotteena** syntyi sähköinen käsikirja toimintaterapeuttien käytännön työhön, jossa on näyttöön perustuvaa tietoa lasten sosiaalisen osallistumisen tukemisesta ja Lego®-Based Therapy -menetelmän hyödyntämisestä lasten toimintaterapiaryhmässä.

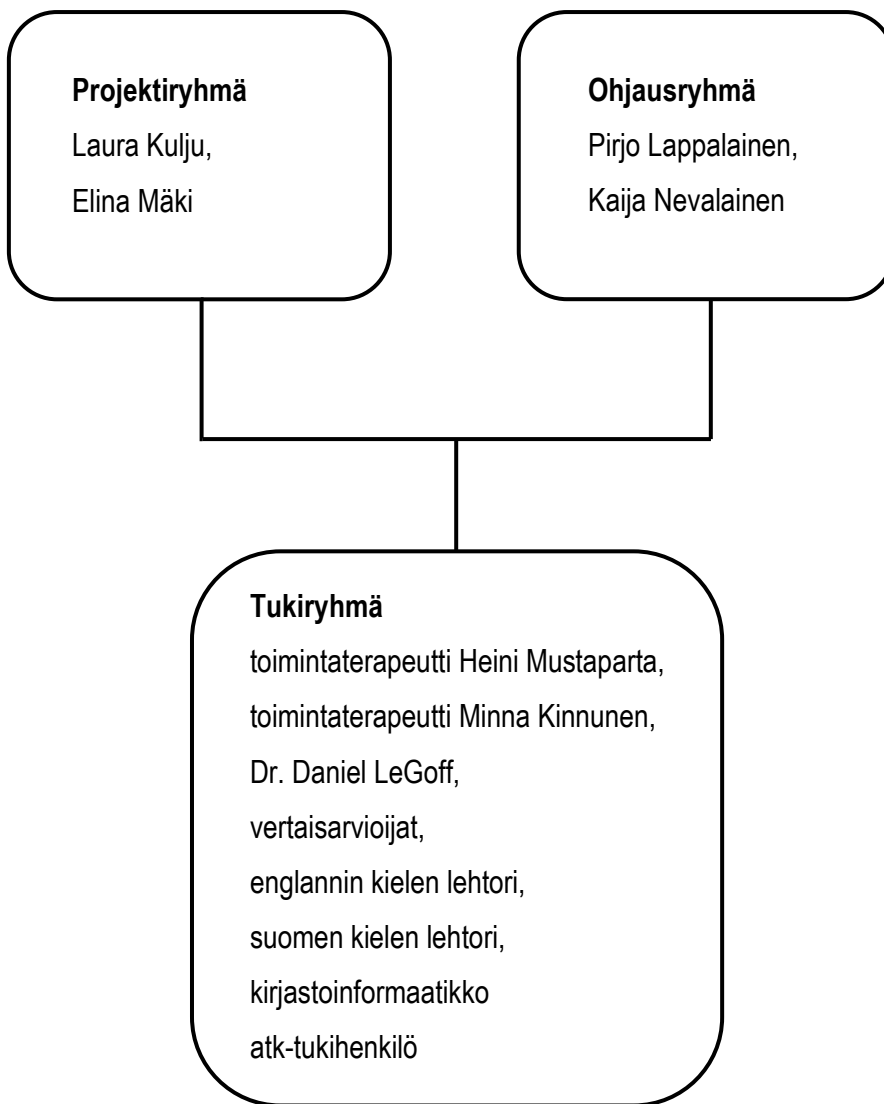
Projektimme **välittömänä tavoitteena** oli, että toimintaterapeutit saavat käsikirjan kautta tietoa Lego®-Based Therapy -menetelmästä ja sen käyttämisestä lasten toimintaterapiassa. Projektimme **kehitystavoitteena** oli, että käsikirjamme avulla Lego®-Based Therapy -menetelmää käytetään toimintaterapiassa tukemassa lasten sosiaalista osallistumista, jolloin myös näyttöön perustuvien ja toimintalähtöisten menetelmien käyttäminen lasten toimintaterapiassa lisääntyy ja toimintaterapian ammattiosaaminen sosiaalisen osallistumisen tukemisessa korostuu.

Omia oppimistavoitteitamme oli oppia suunnittelemaan ja toteuttamaan sähköinen käsikirja projektityöskentelynä. Tavoitteenamme oli saada kokemusta projektityöskentelyn ja tuotekehittelyn eri vaiheista, sekä oppia projektinhallintaa ja vaadittavia yhteistyötaitoja. Lisäksi tavoitteenamme oli oppia etsimään ja käyttämään ajankohtaista ja näyttöön perustuvaa tietoa sosiaalisen osallistumisen kehittymisestä ja tukemisesta sekä lasten toimintaterapiasta. Tavoitteenamme oli myös oppia yhdistelemään ja soveltamaan toimintaterapian tietoa Lego®-Based Therapy -menetelmän hyödyntämiseen lasten toimintaterapiassa niin, että tämä välittyy valmiista käsikirjasta.

2 PROJEKTIN SUUNNITTELU

2.1 Projektorganisaatio

Projektille asetetaan projektin keston ajan toimiva **projektorganisaatio**, joka koostuu eri osapuolista, joilla on selkeät roolit ja vastuut. Roolien ja vastualueiden yksiselitteinen määrittäminen tukee projektityön edellyttämää tehokasta johtamista ja päätöksentekoa. (Silfverberg 2007, 48-51.) Projektimme projektorganisaatio toimi muuttumattomana projektimme ajan, ja se koostui projektipäälliköstä sekä projekti-, ohjaus- ja tukiryhmästä.

KUVIO 1. Projektorganisaatio

Projektipäälliköllä on kokonaisvastuu projektin päivittäisjohtamisesta ja päätöksenteosta. Projektipäällikkö huolehtii yhteydenpidosta projektin ohjausryhmään. **Projektiryhmä** koostuu asiantuntijoista, joilla on oma erityisalueen tehtävänsä. (Ruuska 2012, 21.) Projektiryhmän tehtävänä on noudattaa projektipäällikön asettamia tehtäviä, mutta koska projektimme oli melko pieni, toteutuivat projektipäällikön ja projektiryhmän tehtävät limittäin. Tämän projektin projektiryhmään kuuluivat toimintaterapeuttipiskelijat Laura Kulju ja Elina Mäki, joiden tehtävinä olivat aiheeseen perehtyminen ja tietoperustan kokoaminen, projektisuunnitelman laatiminen, käsikirjan suunnittelu ja toteutus, palautteen kerääminen, opinnäytetyön loppuraportin kirjoittaminen sekä projektista tiedottaminen.

Ohjaus- eli johtoryhmä valvoo projektin etenemistä ja tukee projektiryhmää työskentelyssä ja päätöksenteossa (Ruuska 2012, 21). Tämän projektin ohjausryhmänä toimivat Oulun ammattikorkeakoulun toimintaterapian opettajat Pirjo Lappalainen ja Kaija Nevalainen, jotka vastasivat opinnäytetyön ohjaamisesta. He tukivat ja valvoivat projektin etenemistä, sekä arvioivat ja hyväksyivät väli- ja lopputulokset.

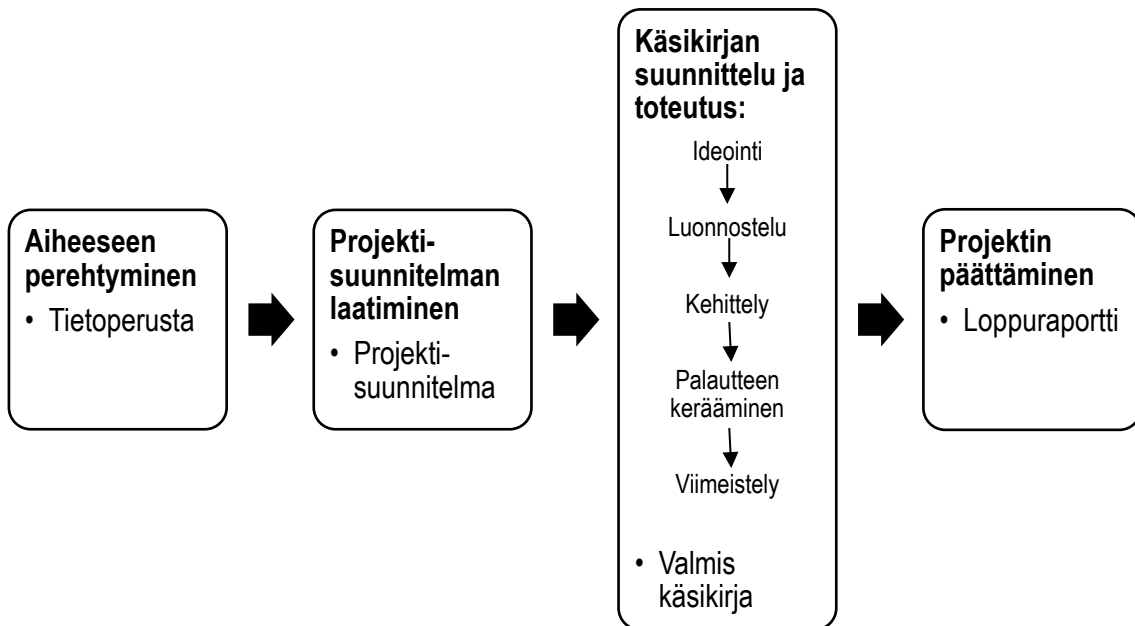
Tukiryhmään eli tukihenkilöstöön kuuluu tiettyjen erityisalojen asiantuntijoita, jotka tukevat muun muassa projektin laadunhallinnassa (Ruuska 2012, 129). Projektimme tukiryhmään kuuluivat lasten kanssa työskentelevät toimintaterapeutit Minna Kinnunen (Oulun kaupunki) ja Heini Mustaparta (Verve). Toimintaterapeuttien ideoita ja toiveita kuultiin tuotteen suunnittelupalaverissa, ja he lukivat ja antoivat palautetta sähköisestä käsikirjasta, jonka pohjalta sitä muokattiin vastaamaan toimintaterapeuttien tarpeita.

Vertaisarvioijina toimivat toimintaterapian opiskelijat tukivat projektiryhmää koko projektin ajan ja antoivat palautetta opinnäytetyöstä sen tietoperustan ja loppuraportin esitysvaiheissa. Vertaisarvioijat antoivat palautetta myös sähköisestä käsikirjasta.

Tukea projektiin antoi myös Lego®-Based Therapy -menetelmän kehittäjä Dr. Daniel LeGoff, joka antoi lupansa ja kannusti projektin toteuttamiseen ja valmiin käsikirjan markkinointiin, sekä jakoi tietoa ja tutkimuksia aiheeseen liittyen. Oulun ammattikorkeakoulun kirjastoinformaattikko Satu Rantahalvari tuki projektiryhmää tiedonhaussa. Suomen- ja englannin kielen lehdit vastasivat käsikirjan ja loppuraportin kieliasun tarkastamisesta. Käsikirjan valmistamiseen liittyviin tietoteknisiin kysymyksiin, käsikirjan esteettömyyteen ja palautekyselyn laadintaan apua saimme Oulun ammattikorkeakoulun opettajalta Kirsi Jokiselta, joka toimi projektin atk-tukihenkilönä.

2.2 Projektin päätehtävät ja välitulokset

Projekti on prosessi, joka jakautuu eri vaiheisiin. Jokaiselle vaiheelle kuuluu omat tehtävänsä, jotka voidaan jakaa pää- ja osatehtäviin. (Ruuska 2012, 33.) Päätehtävistä syntyy aina jokin välitulos, joka toimii samalla projektin välitavoitteena. Projektisuunnitelmassa on hyvä olla selkeitä välitavoitteita, jotka antavat rytmitystä ja mahdollisuuden arvioida projektin etenemistä ja onnistumista sen eri vaiheissa. (Ruuska 2012, 52-53.)

KUVIO 2 Projektin päätehtävät ja välitulokset

Projektimme **päätehtävät** olivat aiheeseen perehtyminen, projektin suunnitelman laatiminen, käsikirjan suunnittelu ja toteutus sekä projektin päättäminen. Ensimmäinen päätehtävä projektissämme oli **aiheeseen perehtyminen**. Tähän kuuluvia osatehtäviä olivat aiheen valitseminen ja rajaaminen, tiedonhankinta ja aiheeseen perehtyminen sekä tietoperustan kokoaminen ja sen esittäminen. Tiedonhankinta aloitettiin syyskuussa 2016 heti aiheen valinnan jälkeen. Aihe rajautui tutkimuksiin ja kirjallisuuteen perehtyessä, ja hyväksyntä aiheen rajaukselle saatiin ohjaavien opettajien kanssa käydyssä ohjauskeskustelussa syyskuussa 2016. Välituloksena syntyi tietoperusta, joka palautettiin ohjaavien opettajien arvioitavaksi marraskuun 2016 lopussa ja se esitettiin ja vertaisarvioitiin joulukuussa 2016.

Ohjaavat opettajat ja vertaisarvioijat arvioivat ja hyväksyivät tietoperustan, eikä siihen ollut tarvetta tehdä muutoksia tässä vaiheessa projektia. Joulukuun lopussa saimme hyväksynnän ehdottamallemme projektimuotoiselle opinnäytetyölle, jossa valmistaisimme käsikirjan Lego®-Based Therapy -menetelmästä. Tässä vaiheessa ohjaavat opettajat ehdottivat, että käsikirjasta tulisi maksullinen. Tähän perusteluina oli julkaisun ainutlaatuisuus ja se, että käsikirja tarjoaa toimintaterapeuttien käyttöön uuden työkalun eikä menetelmästä ollut saatavilla suomenkielistä tietoa.

Toinen päätehtävä eli **projektisuunnitelman laatiminen** aloitettiin tammikuussa 2017. Tämän vaiheen osatehtäviä olivat tiedonhaku sekä projektityöhön ja -kirjallisuuteen tutustuminen, tavoitteiden ja tuotteen laatuksien asettaminen, päätehtävien ja osatehtävien muodostaminen sekä projektin aikataulutus. Suunnitelmaan sisältyi myös riskianalyysi, kustannusarvio ja ohjaussuunnitelma. Selvitimme LEGO Group -tavaramerkkiin liittyviä tekijäoikeusmääräyksiä ja pyysimme menetelmän kehittäjältä Daniel LeGoffilta luvan käsikirjalle. Tammikuussa 2017 järjestimme ensimmäisen yhteistyötapaamisen, johon osallistui koko projektiorganisaatio. Yhteistyötapaamisessa sovittiin projektin aikataulusta, yhteistyön käytännön toteutumisesta ja käsikirjan laatuksien asettamisesta. Helmikuussa 2017 allekirjoitimme yhteistyösopimuksen. Välituloksena syntynyt projektisuunnitelma arvioitiin ja siihen tehtiin muutoksia ohjaavien opettajien antaman palautteen perusteella maaliskuussa 2017.

Kolmas päätehtävä projektissamme oli **käsikirjan suunnittelu ja toteutus**, joka tehtiin tuotekehittelyprosessin vaiheiden mukaisesti. Osatehtäviä olivat tekstiosuuden suunnitteleminen ja laatiminen, käsikirjan ulkoasun suunnitteleminen ja käsikirjan ensimmäisen version laatiminen. Päätehtävä käynnistettiin maaliskuussa 2017 ja käsikirjan ensimmäinen versio Lego®-Based Therapy -menetelmän hyödyntämisestä lasten toimintaterapiassa valmistui välituloksena heinäkuussa 2017. Palaute käsikirjasta kerättiin elokuussa 2017, jonka jälkeen siihen tehtiin vielä pieniä muutoksia.

Viimeinen päätehtävämme oli **projektin päättäminen**. Tämän vaiheen osatehtäviä olivat loppuraportin kirjoittaminen, opinnäytetyön esittäminen, projektin arviointi ja loppuraportin julkaiseminen Theseus-tietokantaan. Opinnäytetyöstä tiedotettiin myös Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry:lle. Tässä vaiheessa tehtiin käsikirjan Facebook-sivu tuotteen markkinoimiseksi. Markkinointiin liittyviä käytännön asioita selvitettiin verotoimistosta ja ilmaisesta lakineuvonnasta. Välituloksena syntynyt opinnäytetyön raportti palautettiin lokakuun 2017 lopussa. Opinnäytetyö esitettiin Oulun ammattikorkeakoulun Hyvinvointia Yhdessä -kehittämispäivässä marraskuussa 2017. Esitys oli

nähtävissä myös etänä ja se tallennettiin niin, että sitä voitiin katsoa myös esityksen jälkeen käsikirjan Facebook-sivuilta löytyvän linkin kautta. Projektia esiteltiin myös aulatilassa pystytetyllä tuote-esittelypisteellä kypsyyinäytteenä tehdyn tieteellisen posterin avulla (liite 4). Tuotepisteellä esittelimme käsikirjaa tableteilta ja tarjosimme mahdollisuuden tiedustella ja tilata käsikirjaa. Olimme tehneet tuotepisteelle myös markkinoivan posterin sekä mainoslehtisiä, joita jaoimme. Projektin onnistumista arvioitiin projektiryhmän, ohjaavien opettajien ja vertaisarvioijien antaman palautteen kautta ennen kuin projektioorganisaatio purettiin ja projekti päätettiin. Tämän projektin tehtäväluettelo on liitteenä (liite 1).

3 ESI- JA ALAKOULUIKÄISEN LAPSEN SOSIAALINEN OSALLISTUMINEN

3.1 Sosiaalinen osallistuminen, taidot ja pätevyys

Lapsen sosiaalinen osallistuminen alkaa ensin perheessä, johon lapsi syntyy. **Sosiaalisella osallistumisella** tarkoitetaan organisoituja käyttäytymistapoja, joita sosiaalinen ympäristö yksilöltä odottaa. (Mulligan 2014, 141–142.) Suhde ensisijaiseen hoivanantajaan luo perustan koko lapsen sosiaaliselle kehitykselle. Lapsi oppii ja luottaa, että vanhempi reagoi hänen tarpeisiinsa. Myöhemmin lapsi oppii itse vähentämään omaa hätäänsä ja toimimaan itseohjautuvammin. (Olson 2010, 307.)

Sosiaaliset- ja kommunikaatiotaidot ovat toiminta- ja käyttäytymistapoja, joilla ihminen kommunikoi ja on vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ympäristössään. Näitä taitoja on muun muassa vuorojen vaihtaminen, keskustelun ylläpitäminen ja jakaminen. (Mulligan 2014, 91.) Nämä eriytyneet käyttäytymistavat ovat muotoutuneet lapsen elämäkokemuksista (Cronin 2005, 209). Lapsen hyvät sosiaaliset taidot ovat hyvä ennusmerkki lapsen tulevaisuuden pärjäämisestä - jopa parempia kuin opinnolliset saavutukset ja älykkyys. Sosiaalisesti hyvin pärjäävä lapsi hyväksytään helpommin ja huomataan sekä muiden lasten että opettajien näkökulmasta. (Florey & Greene 2008, 282.) Lapsi on **sosiaalisesti pätevä**, kun hän osaa käyttää sulavasti, toistuvasti ja asiallisesti sosiaalisia taitojaan vaihtelevasti eri sosiaalisissa konteksteissa (Cronin 2005, 209).

3.2 6–12-vuotiaan lapsen sosiaalinen kehitys

Esikouluikäinen 6–7-vuotias lapsi kehittyy erityisesti fyysisesti, henkisesti ja tunnetasolla. Esikoulussa lasta aletaan järjestelmällisesti ja suunnitellusti opettamaan ensimmäistä kertaa. Esikouluikäisen lapsen yleisin ja tärkein toiminto on leikki, jossa lapsi tutkii ympäristöään ja oppii eri leikkutilanteissa. Lapsen motoriset taidot kehittyvät ja leikki onkin usein hyvin liikunnallista. Hienomotoriikkaa lapsi harjoittelee esimerkiksi piirtelemällä sekä palapelejä ja Lego®-palikoita rakentamalla. (Mulligan 2012, 64, 68-69.)

Esikoulussa lapsen sosiaalinen ympäristö laajenee perheestä yhä enemmän ikätovereiden suuntaan. Vanhemmilla on tärkeä rooli rajojen asettamisessa, sillä lisääntyneestä itsenäisyydestä

huolimatta lapsi tarvitsee turvaa, ohjausta ja varmistusta aikuiselta. (Mulligan 2012, 69-70.) Lapsen kognitiivinen kehitys ja autonomian kasvu ovat mielikuvituksen kehittymisen pohjana ja leikissä alkaa näyttäytyä enemmän fantasia- ja roolileikkiä (Case-Smith 2010, 76). Lapsi alkaa leikin kautta pienissä ryhmissä opetella ja hyödyntää sosiaalisia sääntöjä ja -taitoja, kuten yhteistyötä, jakamista ja tunteiden hallintaa (Cronin 2005, 191). Esikouluikäinen lapsi kuitenkin nauttii vielä leikistään ilman sääntöjä ja struktuuria. Esikoulu on osaltaan lisäämässä lapsen sosiaalista osallistumista myös kotona, esimerkiksi lasten vanhemmat usein sopivat leikkitapaamisia päiväkodin tuttujen lasten kanssa. (Mulligan 2012, 73-74.)

Alakouluikäisen 7–12-vuotiaan lapsen kehityksessä tapahtuu neljä suurta muutosta. Kognitiiviset taidot kehittyvät, ja tällä on vaikutuksensa edelleen lapsen sosiaaliseen käyttäytymiseen. Lapsi on kykeneväisempi erottamaan oman näkemyksensä toisten näkemyksistä ja kehittämään pidempiä ystävyysuhteita. Lapsen kapasiteetti ja taidot muun muassa organisointiin kehittyvät. Lapsen ympäristöissä tapahtuu suuria muutoksia. Fyysinen ympäristö muuttuu koulun alkamisen myötä monipuolisemmaksi ja laajemmaksi. Myös sosiaalinen ympäristö muuttuu ja monipuolistuu, kun lapsi alkaa kunnioittaa ja arvostaa aikuisten lisäksi tovereita ja siten sosiaalisten taitojen merkitys alkaa kasvaa. (Florey & Greene 2008, 281–282.)

Lapsen sosiaalinen pätevyys ja taidot ovat merkittävänä tekijänä ryhmään hyväksymisessä ja kaverisuhteiden luomisessa (Case-Smith 2015, 94-96). Kaveriporukassa lapsi oppii olemaan vuorovaikutuksessa ikätovereidensa kanssa, käsittelemään vihamielisyyttä ja valta-asemia, samaistumaan johtajaan sekä olemaan johtaja. Kavereiden kanssa tulee oppia tekemään yhteistyötä ja neuvottelemaan. (Florey & Greene 2008, 282.) Vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa lapsi oppii myös ymmärtämään ja hallitsemaan omia tunteitaan. Tärkeänä oppina on myös omien tarpeiden sovittaminen toisten lasten tarpeisiin. Sosiaalinen kehitys on kytkeytynyt roolinoton kehitykseen eli kykyyn nähdä asioita toisen ihmisen kannalta. Tässä lapsi usein tarvitsee aikuisen ohjausta. (Pulkinen 2002, 112–113.)

Alakoulun ensimmäisinä vuosina ystävyys muotoutuu yleensä yhteisten kiinnostusten ympärille. Tyypillistä kehitykselle on myös itsen vertailu toisiin ja sen perusteella minäkuvan muodostaminen. Lapsi on kiinnostunut juttelemaan ikätovereille ja haluaa näyttää samanlaiselta kuin muut. Lapset eivät välttämättä ole kiinnostuneita toisistaan, mutta nauttivat toistensa seurasta. (Florey &

Greene 2008, 283.) Leikki on usein organisoitua ja strukturoitua pelileikki (Case-Smith 2015, 94-96).

Lapsen kyky ymmärtää kuvainnollista ja abstraktia kieltä kehittyy, ja tämä on yhteydessä myös huumorin kehittymiseen. Lapsi ymmärtää, että sanoilla on useita merkityksiä ja hän löytää synonyymien hauskuuden. Myös lapsen kyky ymmärtää nonverbaalia kommunikointia kehittyy. Ympäristöstä alkaa löytyä vihjeitä, kasvon ilmeitä ja kehon asentoja. (Woodyatt & Rodger 2006, 160-161.)

Koulunkäynnin aloittaminen ja siellä suoriutuminen vaatii lapselta myös moniin uusiin rooleihin asettumista ja sopeutumista (Chapparo & Lowe 2012, 84). Ensimmäisinä kouluvuosinaan lapsen tulee oppia mukautumaan alakoulun rutiineihin, uuteen auktoriteettiin eli opettajaan, sekä toimimaan itseohjautuvammin (Florey & Greene 2008, 281). Kotona vanhemman tehtävä on auttaa lasta selviytymään koulusta. Vanhemmat jatkavat lapsen itsekontrollin kehittymisen tukemista sekä opettavat oleellisia sosiokulttuurillisia normeja, tapoja ja arvoja. Nämä kaikki ovat tärkeitä oppeja ajatellen lapsen sosiaalista vuorovaikutusta sekä perheessä että sen ulkopuolella. (Mulligan 2014, 144.)

3.3 Sosiaalisen osallistumisen merkitys ja haasteet

Lapsi, joka saa sosiaalista hyväksyntää ikätovereiltaan, suoriutuu paremmin koulunkäynnistä ja nuoruuteen siirtymisestä. Kaverien saaminen kasvattaa lapsen itsetuntoa sekä tunnetta turvallisuudesta ja sosiaalisesta tuesta. Lapsi, joka ei osaa säädellä tunteitaan tai lukea sosiaalisia tilanteita, joutuu usein ikätovereiden torjumaksi. Kun lapsi ei saa positiivista palautetta tai hyväksyntää ikätovereilta, vaikuttaa sen edelleen lapsen kiinnostukseen osallistua uudelleen sosiaalisiin tilanteisiin, joissa kaverisuhteita luodaan ja opitaan. (Olson 2010, 312-314.)

Lapsilla, joilla on tunteiden säätelyn ja hallinnan tai kognitiivisten toimintojen ja käyttäytymisen haasteita, voi olla haasteita myös sosiaalisessa osallistumisessa kotona, koulussa ja yhteiskunnassa. Esimerkiksi autismin kirjon lapset ovat yksi toimintaterapian asiakasryhmä, joiden kanssa sosiaalisen osallistumisen arviointi ja interventio on tärkeää. (Davidson 2010, 404, 414.) Autismi kirjon lapsilla esiintyy usein haasteita sosiaalisten sääntöjen ymmärtämisessä ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen hakeutumisessa. Vuorovaikutustilanteissa syntyvien väärinymmärrysten takia

autismin kirjon lapsi voi alkaa vältellä sosiaalisia tilanteita ja uhka syrjäytymiselle on suuri. (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, 25, 40-43.)

Lapsen sosiaalista osallistumista tukemalla voidaan vaikuttaa laajemmin lapsen terveyteen, toiminnalliseen suoriutumiseen ja koettuun elämänlaatuun. Sosiaalisesti pätevä lapsi verkostoituu ja osallistuu merkityksellisiin toimintoihin, joiden kautta hän oppii uusia taitoja. Koska lapsen on todettu kehittyvän merkittävästi vuorovaikutuksessa ikätovereidensa kanssa, tulisi sosiaalisen osallistumisen tukeminen ottaa aina osaksi lasten toimintaterapiaa. (Hilton 2015, 321-322; Case-Smith 2015, 40.)

4 LEGO®-BASED THERAPY EDISTÄMÄSSÄ LASTEN SOSIAALISTA OSALLISTUMISTA TOIMINTATERAPIAN RYHMÄSSÄ

4.1 Lego®-Based Therapy -menetelmä

Lego®-Based Therapy on amerikkalaisen neuropsykologin ja autismitutkijan Dr. Daniel LeGoffin kehittänyt leikkiterapiamenetelmä, jonka tavoitteena on tukea lasten sosiaalisten taitojen kehittymistä yhteisen ja strukturoidun Lego®-palikoilla leikkimisen kautta. Menetelmä on kehitelty autismin kirjon lasten terapiamenetelmäksi, mutta siitä hyötyvät myös esimerkiksi lapset, joilla on psyykkisiä ongelmia tai oppimisvaikeuksia. Menetelmää suositellaan tyypillisimmin lapsille, joilla on selkeitä sosiaalisen osallistumisen ja kommunikoinnin haasteita, ja joilla on rajoittuneet kyvyt hakeutua ikätovereiden seuraan esimerkiksi leikkikentällä, urheiluharrastuksissa ja muissa vapaa-ajatoimissa sosiaalisissa tilanteissa. (LeGoff ym. 2014, 9–11, 28.)

Lego®-Based Therapy –menetelmää voidaan käyttää sekä yksilö- että ryhmäterapiassa. Menetelmässä sosiaalisia taitoja opitaan erilaisten tehtäväroolien kautta. Jokaiselle ryhmään osallistuvalla lapsella osoitetaan oma rooli, jolle kuuluu tietyt ennalta määritetyt tehtävät. Rooleja ovat Insinööri (LEGO® Engineer), joka suunnittelee ja ohjeistaa, Rakentaja (LEGO® Builder), joka rakentaa Insinöörin antamien ohjeiden mukaisesti sekä Hankkija (LEGO® Supplier), joka etsii Rakentajalle ne Lego®-palikat, joilla Insinöörin antama suunnitelma toteutuu. (LeGoff & Sherman 2006, 318.)

Lego®-Based Therapy -menetelmän vaikuttavuutta ja käytettävyyttä on tutkittu neljässä tutkimuksessa. Tutkimuksissa todetaan menetelmän edistävän muun muassa lasten motivaatiota muodostaa kontaktia oma-aloitteisesti ja kykyä ylläpitää vuorovaikutusta myös lapsen omissa kouluympäristöissä. Lasten sosiaalisuus ja vuorovaikutteinen leikki lisääntyivät. (LeGoff 2004, 557-569; McCormack ym. 2015, 13-32.) Tutkimuksissa huomattiin myös autismin kirjon lasten autististen käyttäytymismallien vähenevän, menetelmän pidentävän vuorovaikutustilanteiden kestoa ja lisäävän sosiaalista sopeutuvuutta (LeGoff 2004, 557-569; Owens ym. 2008, 1944-1957). Lego-leikin huomattiin olevan lapsille hyvin mielekästä, motivoivaa ja se edisti halua osallistua (McCormack ym. 2015, 13-32). Huomattiin myös, että Lego®-Based Therapy -interventio tukee myöhemmäsäkin vaiheessa aloitettua sosiaalista kuntoutusta siinä missä varhainen interventiokin. Menetel-

mästä hyötyvät myös lapset, joilla on kommunikoinnin haastetta, mutta hyödyt eivät olleet yhtä merkittäviä kuin lapsilla, joilla ei ole kielellisiä haasteita. (LeGoff 2004, 557-569.)

4.2 Lapsi- ja perhelähtöisyys lasten toimintaterapiassa

Lasten toimintaterapian tavoitteena on edistää lapsen pätevyyttä ja osallistumista kotona, koulussa ja yhteisöissä (Rodger & Kennedy-Behr 2017, 15). Lapsi ohjautuu toimintaterapiaan, kun heittää huoli lapsen toiminnallisesta suoriutumisesta ja osallistumisesta. Huoli voi liittyä esimerkiksi lapsen kykyyn osallistua rooleihin, suoriutua tehtävistä eri toiminnoissa tai ympäristön vaikutuksista lapsen suoriutumiseen. (Rodger 2010, 2, 16.) Lasten toimintaterapian painopiste tulisi olla lapsi- ja perhelähtöisyydessä. **Lapsilähtöisessä** työskentelyssä toimintaterapeutti ottaa yksilöllisesti huomioon lapsen kehityksellisen tason, mielenkiinnon kohteet, roolit, tavat, vahvuudet, haasteet, arjen toiminnot ja suoriutumisen vaatimukset. (Rodger & Keen 2017, 48-49.)

Perhe nähdään yhtenä merkittävänä tekijänä vaikuttamassa lapsen toimintaan ja suoriutumiseen, sillä vanhemmat vaikuttavat lapsen sosiaalisen ympäristön muodostumiseen, ja perheen arvot, uskomukset, tavat ja tottumukset luovat pohjan lapsen sosiaaliselle osallistumiselle sekä taitojen ja tapojen kehittymiselle. **Perhelähtöisessä** toimintaterapiassa lähtökohtana on lapsen ja perheen arki eli palveluiden suunnittelussa ja toteuttamisessa lapsi ja perhe otetaan huomioon, heitä arvostetaan ja osallistetaan terapiaprosessiin. Toimintaterapeutti ymmärtää ja arvostaa perheiden yksilöllisyyttä. (Darlington & Rodger 2006, 30.) Toimintaterapiainventio on tehokkainta silloin, kun se on tehty yhteistyössä perheen, opettajan ja niiden aikuisten kanssa, joilla on keskeinen asema lapsen elämässä (Olson 2010, 307, 323-324).

Myös **sosiaalisen osallistumisen tukemisen viitekehys** (Olson 2010, 307-314) korostaa vuorovaikutusta lapsen ja perheen kesken. Perheen tapoja, rutiineja ja rituaaleja tuetaan ja niitä kannustetaan ylläpitämään, jotta lapsen ja perheen välinen vuorovaikutus olisi sujuvaa ja mukavaa, ja perhe nauttii yhteisistä hetkistä. Sosiaalisten rutiinien ja tapojen oppiminen on oleellista lapsen sosiaalisen hyväksyttävyyden ja osallistumisen kannalta. Rutiinit luovat mahdollisuuden harmoniseen ympäristöön ja vuorovaikutukseen ja niitä lapsi oppii perheessään. Perheen tapoja, rutiineja ja rituaaleja tukemalla sosiaalinen osallistuminen, yhteistyö ja sosiaalisten taitojen harjoittelu lisääntyvät myös terapiatilanteiden ulkopuolella.

4.1 Lego®-palikoilla leikkiminen toimintana lasten toimintaterapiassa

Leikki on lapsen tärkein toiminto ja siten siihen myös kiinnitetään paljon huomiota lasten toimintaterapiassa (Case-Smith, Law, Missiuna, Pollock & Steward 2010, 23). Leikki on lapselle luonnollista, spontaania ja jo itsessään motivoivaa. Leikkiessään lapset opettelevat sosiaalisuutta ja ottavat rooleja, jolloin lapsen tulee muuttaa näkökulmaansa ja kokeilla, millaista käyttäytymistä rooli vaatii (Parham 2008, 4-5, 14; Rigby & Rodger 2006, 180). Leikki kehittää myös lapsen taitoja neuvotteluun, ongelmanratkaisuun, jakamiseen ja vuorojen vaihtamiseen. Lapsi oppii ymmärtämään sosiaalisesti hyväksyttävää käytöstä, esimerkiksi sääntöjen noudattamista, sekä olemaan luotettava ja hienotunteinen. Leikki vaikuttaa lapsen sosiaaliseen hyväksyttävyyteen ja vuorovaihtukseen muiden lasten ja aikuisten kanssa. (Rigby & Rodger 2006, 180–181.)

Lasten toimintaterapian tulisi olla aina toimintalähtöistä (Rodger & Keen 2010, 46–47). **Toimintalähtöisyydellä** tarkoitetaan toimintaterapiassa sitä, miten toiminta ja ihmisen osallistuminen ja suoriutuminen, eli merkityksellinen tekeminen, on koko toimintaterapiaprosessin pohjana ja menetelmänä muutoksen mahdollistamiseksi (Fisher 2013, 98-99). Osa toimintalähtöistä toimintaterapiaa on edistää ja varmistaa opitun siirtyminen ja yleistyminen lapsen luonnolliseen ympäristöön (Rodger & Kennedy-Behr 2017, 37). Tärkeää olisi, että lapsen oppimat leikkitaidot siirtyisivät lapsen arkipäivään, ja siksi terapeutin tulisi ohjeistaa lapsen vanhempia leikin tärkeydestä ja tukea perheen yhteistä leikkimistä (Knox 2010, 550–551).

Toimintalähtöinen Lego®-Based Therapy -menetelmä hyödyntää lapselle motivoivaa ja mieluisaa Lego-leikkiä, johon osallistumalla lapsi harjoittelee kaikkia niitä sosiaalisia taitoja, joita hän tulee tulevaisuudessa tarvitsemaan (LeGoff ym. 2014, 14-15). Kun leikkitoiminta on sopivasti haastavaa, mielenkiintoista ja motivoivaa, sitoutuu lapsi leikkiin ja saavuttaa pätevyyttä leikkijänä (Rigby & Rodger 2006, 194-195). Kokemus omista saavutuksista Lego-ryhmässä edistää lapsen sosiaalista pätevyyttä, joka lopulta johtaa sosiaalisen osallistumisen lisääntymiseen myös ryhmän ulkopuolella (LeGoff ym. 2014, 32). Perheitä kannustetaan jatkamaan ryhmässä aloitettua leikkiä ja harjoittelua kotona, jotta oppiminen jatkuu lapsen kaikissa ympäristöissä (Olson 2010, 329-331).

Sosiaalisen osallistumisen tukemisen viitekehys (Olson 2010) on toimintaterapeutin käyttöön kehitetty malli, jonka avulla tuetaan lapsen sosiaalista osallistumista. Viitekehysten kohderyhmänä ovat lapset, joilla on erilaisia fyysisiä, psykiatrisia tai kognitiivisia vaikeuksia. Viitekehys perustuu hankittuihin- ja oppimistorioihin, jotka kertovat, miten lapsi oppii osallistumaan sosiaalisissa

tilanteissa, ja miten edistää tätä osallistumista. Viitekehys määrittelee toimintakyvyn ja toimintakyvyn häiriön sosiaalisen osallistumisen osalta seitsemän eri tekijän jatkumon kautta. Näitä ovat temperamentin sopeutuminen, tunnesäätely, perheen tavat ja rutiinit, koti- ja kouluympäristö, ympäristö vuorovaikutukseen ikätovereiden kanssa sekä vuorovaikutus kavereiden kanssa. Nämä tekijät ovat tärkeitä arvioidessa lapsen toimintakyvyn vahvuuksia ja huolenaiheita. (Olson 2010,306, 317–323.)

Olsonin (2010) mukaan lasten toimintaterapiaryhmässä käytettävien toimintojen valinnassa tulisi huomioida ryhmän tarkoitus, tavoite, ryhmäläisten kehityksen taso ja heidän mielenkiinnon kohteet. Erilaiset luovat ja strukturoidut toiminnot herättävät lapsessa erilaisia tunteita. Tunteilla on vaikutus lasten toiminnallisiin valintoihin, osallistumiseen ja motivaatioon, jotka kaikki taas vaikuttavat lapsen sosiaaliseen osallistumiseen ryhmässä. Rakentelutoiminnot, kuten Lego®-palikoilla rakentelu, mahdollistaa tunteiden ja sisäisten maailmojen ilmaisemisen sekä tyydyttää lapsen tarvetta luoda ja kehittää. Turhautumisen tai vihan tunteiden ilmaantuessa terapeutti ja muut ryhmäläiset voivat ohjata lasta käyttämään erilaisia strategioita, kuten avun pyytämistä, sisäisen puheen käyttämistä tai tilanteesta poistumista, jotka auttavat oman käyttäytymisen säätelyssä. Leikki- ja pelitoiminnot herättävät kilpailevia ja aggressiivisia tunteita kontrolloidussa ja turvallisessa ympäristössä, jossa niiden kohtaaminen on sosiaalisesti hyväksyttyä. (Olson 2010, 336–339.)

Yhteistyö Lego®-palikkarakennelmien toteuttamiseksi vaatii ryhmäläisiltä esimerkiksi jakamista, ohjeiden antamista ja vastaanottamista, vuorottelua, nimellä puhuttelemista ja katsekontaktin ottamista sosiaalisia sääntöjä vastaavalla tavalla. Lapset opettelevat myös avun pyytämistä, aloitteen tekemistä ja rutiinien luomista ja noudattamista. Merkittävä osa Lego®-palikoilla rakentamisen aikana tapahtuvasta vuorovaikutuksesta on nonverbaalia, jonka ymmärtäminen vaatii lapselta kykyä jaettuun tarkkaavaisuuteen, katsekontaktiin ja toisen lapsen toiminnan havainnointiin. Lego®-palikoilla rakentaminen aikana ilmentyvät konfliktitilanteet mahdollistavat ongelmanratkaisutaitojen, neuvottelun, itsesäätelyn ja toisen lapsen näkökulman erovaisuuden ymmärtämisen harjoittelemista ja kompromissien tekemisen opettelua. Lisäksi Lego®-palikoilla rakentaminen harjaannuttaa lapsen hieno- ja visuumotoriikan taitoja, visuaalista hahmottamista, tarkkaavaisuutta ja toiminnan ohjausta sekä muita kognitiivisia ja motorisia taitoja ja valmiuksia. (LeGoff 2004,13-17, 40.)

4.2 Lego®-palikoilla leikkiminen ryhmässä edistämässä sosiaalista osallistumista

Schwartzbergin, Howen ja Barnesin (2008) **Toiminnallisen ryhmätyön malli** on kehitetty käytettäväksi toiminnallisissa ryhmissä. Sen teoria pohjautuu ryhmädynamiikan, vaikuttavuuden, tarvehierarkian, tarkoituksenmukaisen toiminnan ja sen soveltamisen tutkimusalueisiin. Toiminnallisen ryhmätyön mallia voidaan käyttää asiakkaiden kanssa, joiden tavoitteena on kehittää kommunikointi- ja vuorovaikutustaitoja tukemaan osallistumista itsestä huolehtimisen, koulun, työn, vapaaajan ja leikin toiminnoissa, sekä tukemaan osallistumista heidän sosiaalisissa suhteissaan ja elämän rooleissaan. Mallia voidaan käyttää myös asiakkaiden kanssa, joiden tulee ennaltaehkäistä rooleissa tarvittavien taitojen heikkenemistä tai jotka tarvitsevat tukea terveyden, hyvinvoinnin ja elämänlaadun ylläpitämiseen. (Schwartzberg ym. 2008, 84, 103.)

Toiminnallisen ryhmätyön mallissa oppiminen tapahtuu merkityksellisen, itseohjautuvan, spontaanin ja ryhmäkeskeisen toiminnan muodon dynaamisessa vuorovaikutuksessa (Schwartzberg ym. 2008, 87, 93-95). Lego®-palikoilla rakentaminen on toimintana **merkityksellistä**, sillä rakentelu vastaa lapsen tarpeisiin mahdollistamalla tunteiden ja sisäisten maailmojen ilmaisemisen sekä tyydyttämällä tarvetta luoda ja kehittää (Olson 2010, 336). Lego®-Based Therapy -menetelmässä ryhmäläiset jakavat yhteisen tavoitteen ja kiinnostuksen rakenteluprosessia kohtaan, mikä tukee ryhmäläisten yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lisää toiminnan sosiaalista merkityksellisyyttä. Lapselle merkityksellistä on ryhmään kuuluminen, ryhmäsaavutukset ja onnistunut yhteistyö, joiden kautta hän saa sosiaalista hyväksyntää. Lego-ryhmässä syntyy konkreettinen lopputulos, Lego®-palikkarakenne, josta lapset saavat kehuja ja saavuttavat pätevyyttä. (LeGoff ym. 2014, 33-34, 114; Schwartzberg ym. 2008, 87, 138.)

Lego®-palikoilla rakentelu on **itseohjautuvaa**, sillä se tukee ryhmäläisten omaa itsenäisyyttä ja mahdollistaa oman itsen, taitojen ja valintojen käsittelyn, mutta saa ryhmäläisen kuitenkin tuntemaan olonsa osaksi ryhmää (Schwartzberg ym. 2008, 93-95, 138-139). Lego®-Based Therapy -menetelmä muodostuu neljästä Lego-tasosta, joiden haastavuus lisääntyy ja joilla edetään, kun ryhmäläisen sosiaaliset- ja rakentelutaidot kehittyvät. Jokaiselle Lego-tasolle kuuluu omat tavoitteensa ja haasteensa, joiden myötä lapsen itseohjautuvuus kasvaa. (LeGoff ym. 2014, 34-35.) Lego-ryhmään kuuluu myös vapaan rakentelun vaihe, joka mahdollistaa itsensä, omien projektien ja mielenkiinnon kohteiden ilmaisemisen ja toteuttamisen. Ryhmäläisten ja ohjaajan antama palaute ryhmäkertojen päätteeksi aktivoi lasta pohtimaan omaa toimintaansa, tunteitaan ja käyttäytymistään. (LeGoff ym. 2014, 61-62.)

Lego®-palikoilla rakentaminen on **spontaania**, sillä se tapahtuu ajallisesti tässä ja nyt. Rakentelu etenee annettujen ohjeiden mukaisesti ja kiistatilanteiden ilmentyessä ryhmässä neuvotellaan ja tehdään kompromisseja. Ryhmätoiminta, tehtäväroolit ja tarvittaessa annettu ohjaus edistävät spontaanin vuorovaikutuksen syntymistä, jonka kautta ryhmäläiset kokevat hetkessä oppimista ja osallistumista turvallisessa ympäristössä. (Schwartzberg ym. 2008, 93-95.) Vapaan rakentelun vaihe mahdollistaa spontaanin leikin, joka tarjoaa lapselle onnistumisen kokemuksia, tukee lapsen itsevarmuuden kasvua ja on lapselle usein hyvin mieluisaa (LeGoff ym. 2014, 115).

Lego®-palikoilla leikkiminen on myös **ryhmäkeskeistä**, sillä se vastaa ryhmän tarpeisiin ja mahdollistaa maksimaalisen osallistumisen yhteiseen tekemiseen ja tavoitteeseen vuorovaikutuksessa muiden ryhmäläisten ja ohjaajan kanssa. Yhteistyön onnistuminen ja yhteisen tavoitteen saavuttaminen perustuvat Lego®-Based Therapy –menetelmässä tehtävärooleissa toimimiseen. Ryhmässä saatujen onnistumisten ja saavutusten kautta korostuu vuorovaikutuksen, yhteistyön ja yhteenkuuluvuuden merkitys, sillä jokaisella ryhmän osallistujalla on tärkeä, korvaamaton rooli yhteisen tavoitteen saavuttamisessa. (LeGoff ym. 2014, 32-33; Schwartzberg ym. 2008, 93-95.)

Ryhmät nähdään ihmiselle luonnollisena ympäristönä. Merkityksellinen toiminta ryhmässä vastaa ryhmän ja yksilön biologisiin, psykologisiin, sosiaalisiin, turvallisuuden ja kuulumisen tunteiden tarpeisiin. (Schwartzberg ym. 2008, 39.) Sosiaalisen osallistumisen tukeminen ryhmässä perustuu oletukseen siitä, että lapsella on luontainen halu leikkiin ja ikätovereiden hyväksyntään (Olson 2010, 335). Lasten mielenkiinto ikätovereilta saatavaa hyväksyntää ja leikkiä kohtaan ajavat heitä toiminnallisiin tilanteisiin, joissa on mukana muita lapsia (Olson 2010, 335–336). Aktiivisella ja merkityksellisellä toiminnalla ryhmässä yksilöt saavat tunteen arvostuksesta ja kehumisesta ja se antaa mahdollisuuden harjoitella ja saavuttaa pätevyyttä (Schwartzberg ym. 2008, 39, 89).

Samana ikätason lapsista muodostuvassa ryhmässä osallistujat harjoittelevat tunteiden säätelyn strategioita ja sosiaalisia taitoja. Ryhmästä saadut vuorovaikutustilanteisiin liittyvät onnistumisen kokemukset lisäävät lapsen itseluottamusta, varmuutta ja pystyvyyden tunnetta, ja näin tukevat sosiaalista osallistumista ja kaverisuhteiden luomista myös ryhmäkontekstin ulkopuolella. Lapsen sosiaalinen hyväksyttävyyys on yhteydessä itsetuntoon ja turvallisuuden tunteeseen. (Olson 2010, 307–314, 335.)

Ryhmämuotoinen lasten toimintaterapia tarjoaa pohjan uusien taitojen ja käyttäytymismallien opettelulle sekä tuen ja palautteen saamiselle ikätovereilta. Ryhmässä opitaan sosiaalisuutta, ihmisten reaktioita tiettyyn käytökseen ja taitoa kuunnella. Ryhmässä mahdollistuu myös oppiminen toisten mallista. Ryhmän koheesio eli ryhmään kuulumisen tunne mahdollistaa tunteiden ilmaisun ja hyväksynnän. Ryhmässä opitaan vuorovaikutuksellisesti ymmärtämään omaa käyttäytymistä, sosiaalisia sääntöjä myös ryhmän ulkopuolella ja saadaan opitusta suoraa palautetta. Ryhmä tarjoaa vertaistukea ja ymmärryksen siitä, että muilla on samoja haasteita ja huolia. Ryhmäläinen saa mahdollisuuden auttaa ja olla autettavana ja saa siten kokemuksen merkityksellisyydestä ja arvostuksesta. Ryhmä ja sen ohjaaja voi olla myös korjaava kokemus perheen käyttäytymismallista, sillä ryhmä realisoi ja korjaa haastavaa käytöstä. (Schwartzberg ym. 2008, 29-30.)

Lego-ryhmän **ohjaaminen** ei vaadi ohjaajalta menetelmäkoulutusta. Ohjaamiselle nähdään kuitenkin välttämättömäksi työkokemus lasten parissa, joilla on sosiaalisen oppimisen tai kehityksen viivästymää. Ohjaajan rooli ryhmässä on tukea ja tilaa antava: ohjaaja voi kannustaa ja neuvoa ryhmäläisiä prosessin etenemiseen liittyvissä kysymyksissä, mutta hänen ei tulisi vaikuttaa ryhmän toimintaan esimerkiksi konfliktitilanteiden ilmetessä, vaan antaa ryhmäläisten ratkoa ongelmansa itse. (LeGoff ym. 2014, 30–33.)

Toiminnallisen ryhmätyön mallin mukaan ryhmänohjaaja voi käytöksellään lisätä ryhmän vaikuttavuutta ja tukea ryhmää saavuttamaan sille asetettuja tavoitteita. Ryhmänohjaaja nähdään ryhmän äänenä, joka omalla käytöksellään vahvistaa ryhmäilmiöitä. Ryhmäohjaajalla on päävastuu ryhmätoiminnan suunnittelemisesta, ryhmäkerran keston ja ryhmätapaamisten määrän päättämisestä ja koko ryhmäprosessin etenemisestä. Ryhmänohjaajan tulee olla aito, empaattinen ja aktiivinen kuuntelija, ja hänen tulee edistää toiminnallaan ryhmäytymistä, sekä täsmentää ja jakaa tietoa. (Schwartzberg ym. 2008, 54-56, 102.)

Ryhmänohjaajan rooli korostuu ryhmäprosessin muotoutumisvaiheessa, jolloin ryhmä ei ole vielä kehittynyt itseohjautuvaksi. Toiminnallisen ryhmätyön mallissa muotoutumisvaihetta seuraa kehitys- ja loppuvaiheet, joita yhdessä kutsutaan ryhmäprosessin vaiheiksi. Ohjaajalla on merkittävä rooli näiden vaiheiden etenemisessä ja onnistumisessa. Ohjaajan tulee käsitellä ryhmäläisten tunteita ryhmään kuulumisesta ja hyväksymisestä, riippuvuutta ohjaajasta ja sen testaamista, ryhmän tavoitteiden suhdetta yksilötavoitteisiin sekä luottamuksen syntyä ryhmässä. (Schwartzberg ym. 2008, 54-56, 102, 136.)

5 KÄSIKIRJAN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

5.1 Käsikirjan laatukriteerit

Käsikirjalle asetetut laatukriteerit määrittävät tuotoksen ominaisuuksia ja tavoiteltavaa laatua. Laatukriteerit tulisi asettaa sellaiseen muotoon, että niitä voidaan mitata ja näin arvioida tuotoksen onnistumista. (Jyväskylän yliopisto 2016, viitattu 3.1.2017.) Käsikirjan laatukriteereiksi asetettiin käyttäjälähtöisyys, toimintälähtöisyys ja visuaalisuus.

Toimintaterapiassa asiakaslähtöisyydellä tarkoitetaan asiakkaan oman näkemyksen ja valintojen kunnioittamista ja siten koko prosessin ajan toteutuvaa asiakkaan ja terapeutin välistä tiivistä yhteistyötä (Mroz, Pitonyak, Fogelberg & Leland 2015, 1–8). Asiakaslähtöisyys projektissamme näyttäytyy **käyttäjälähtöisyytenä**, koska kyseessä on konkreettisen tuotteen suunnittelu ja valmistus asiakkaiden, eli käsikirjaa käyttävien toimintaterapeuttien toiveesta ja tarpeesta. Käyttäjälähtöisyydessä tuotoksen käyttäjiä huomioidaan kokonaisvaltaisesti ja käyttäjistä haetaan inspiraatiota koko tuotoksen suunnitteluun. Jotta tuotos vastaa käyttäjien todellisia tarpeita ja heidän mielikuvia sen hyödyistä, on edellytyksenä käyttäjien kuunteleminen ja halu ymmärtää heitä. (Koivunen, Vuorela & Haukkamaa 2014, viitattu 3.1.2017.)

Käsikirjassamme käyttäjälähtöisyys näkyy yhteistyökumppaniemme, eli käsikirjaa käyttävien, lasten kanssa työskentelevien toimintaterapeuttien toiveiden ja tarpeiden huomioimisena. Toimintaterapeutit toivoivat, että käsikirja olisi helposti arjessa käytettävä ja selkeä. He toivat esille tarpeen sähköisestä käsikirjasta, jonka voi myös halutessa tulostaa paperiseksi. Käsikirja päätettiin tehdä kaksiosaiseksi, joista ensimmäinen osa käsittelee enemmän teoriaa menetelmästä ja toimintaterapian viitekehyksistä ja toinen osa tarjoaa tietoa ryhmän toteuttamisesta käytännössä. Menetelmän käyttöönoton alussa teoriaosuuteen tutustutaan ja kaikki ryhmän toteuttamiseen ja ohjaamiseen tarvittava tieto on helposti saavutettavissa. Kun teoria on sisäistetty, käytännön työssä voidaan hyödyntää käsikirja toista osaa ryhmän käytännön järjestelyistä.

Myös käsikirjan rajauksessa huomioitiin käyttäjät ja päätettiin, että käsikirjassa käsitellään lapsen kehitystä esikouluikäisestä alakouluikäiseen. Käsikirjassa haluttiin ottaa yhteistyössä mukana olleiden toimintaterapeuttien toiveet ja tarpeet huomioon, mutta haluttiin myös, että käsikirja olisi

käytettävissä myös muille lasten kanssa työskenteleville toimintaterapeuteille sekä toimintaterapeuttipiskelijoille.

Toinen käsikirjan laatukriteeri on **toimintalähtöisyys**. Toimintalähtöisyydellä tarkoitetaan toimintaterapiassa sitä, miten toiminta ja ihmisen osallistuminen ja suoriutuminen, eli merkityksellinen tekeminen, on koko toimintaterapiaprosessin pohjana ja menetelmänä muutoksen mahdollistamiseksi. Toimintaterapiassa asiakas nähdään toiminnallisena tekijänä ja tavoitteena on hänen osallistumisen ja suoriutumisen mahdollistaminen. (Fisher 2013, 98-99.)

Käsikirjassa oleva tieto on toimintalähtöistä ja tukee siten toimintalähtöistä toimintaterapiaa. Käsikirjassa käsitellään lapsen sosiaalista osallistumista, suoriutumista ja leikkiä sekä näiden haasteita. Ratkaisuksi tarjotaan toimintaterapian toimintalähtöisiä viitekehyksiä ja toimintalähtöistä menetelmää. Toimintalähtöisyys valitsemissamme viitekehyksissä ja menetelmässä näkyy niin, että niissä ajatellaan, että sosiaalinen osallistuminen, leikki ja ryhmään osallistuminen ovat lapsen luonnollista toimintaa ja joihin osallistumalla lapsi oppii sosiaalisuutta ja taitoja. Näin toimintaa eli sosiaalista osallistumista ja leikkiä käytetään muutoksen mahdollistamiseksi. Käsikirjan avulla toimintaterapeutit saavat tietoa siitä, miten lapsen sosiaalisen osallistumisen tukeminen voidaan toteuttaa leikin avulla ryhmämuotoisesti Lego®-Based Therapy -menetelmää hyödyntäen. Käsikirjan avulla annetaan tietoa siis siitä, miten tukea lapsen sosiaalista osallistumista ja leikkiä, eikä vain harjoitella yksittäisiä taitoja tai valmiuksia. Käsikirjan avulla tarjotaan käyttöön menetelmä, jossa lapsen luonnollinen toiminta ja mielenkiinnot mahdollistavat sosiaalisen osallistumisen ja taitojen harjoittelun.

Kolmas tuotteellemme asetettu laatukriteeri on **visuaalisuus**. Tuotekehittäessämme visuaalisuudella tarkoitetaan muutakin, kuin sommittelua ja värien valintaa. Visuaalisuudella voidaan muun muassa mahdollistaa, että käyttäjä kiinnittää huomionsa tärkeisiin asioihin. Visuaalinen ulkoasu vaikuttaa siis tuotteen käytön tehokkuuteen, opittavuuteen sekä käyttäjän kokemaan miellyttävyyteen. Visuaalisesti suunniteltu ja onnistunut tuote on selkeä, johdonmukainen, yksinkertainen ja miellyttävä. (Tervakari & Silius, viitattu 18.2.2017.) Sosiaali- ja terveysalalla ohjelehtisten ja esitteiden tarkoituksena on informoida tai opastaa tuotteen käyttäjää, jolloin tekstityyliksi valitaan asiatyylit. Tekstin, jäsentelyn ja otsikoiden muotoilu tulee olla selkeää ja tukea ydinajatukselle. Tuotteen ulkoasuun tulee myös kiinnittää huomiota. Kirjainasulla, koolla, palstoilla, kuvituksella ja väreillä voidaan tehostaa haluttua viestiä. Ulkoasuun tyylit voivat liittyä myös organisaatioon ja tukea sen imagoa. (Jämsä & Manninen 2000, 54, 56-57.)

Käsikirjassamme visuaalisuus näkyy niin, että sen väri- ja kuvamaailma, typografia ja sommittelu on toteutettu selkeästi ja se noudattaa samaa, johdonmukaista kaavaa käsikirjan alusta loppuun saakka. Tämä tekee käsikirjan käyttämisestä vaivatonta ja nopeuttaa sen käytön omaksumista. Käsikirjan sisällykseen ja tekstiviitteisiin tehtiin hyppytoimintoja helpottamaan käyttöä. Käsikirjan jokaiseen teemaan ja kappaleeseen valittiin oma värinsä, joka kulkee koko tekstin mukana. Näin lukija yhdistää aina tietyn teeman ja käsittelyn asian tiettyyn väriin sekä hahmottaa, milloin siirtytään asiasisällöstä toiseen. Käsikirjan fontti, värit ja sommittelu tukevat sitä, että tärkeimmät asiat ovat helposti ja nopeasti havaittavissa ja käsikirjan käyttäminen on tämän vuoksi tehokasta. Käsikirjan suunnittelussa ja toteutuksessa huomioitiin myös sähköisen julkaisun esteettömyys fontin ja värien valinnassa (Invalidiliitto ry 2017, viitattu 20.3.2017).

Tieto käsikirjassa on vaihtelevasti luetteloissa, huomiota kiinnittävässä laatikoissa ja palloissa sekä yhteisinä tekstikappaleina. Suuremmissa ja raskaimmissa tekstiosuuksissa käytettiin havainnollistavia taulukoita. Käsikirjasta haluttiin tehdä mahdollisimman visuaalinen käyttämällä aiheeseen liittyviä kuvia ja kiinnittämällä huomiota tekstin ulkoasuun. Käsikirjaan valittiin mahdollisimman selkeä ja kokonaisuutta tukeva fontti Gill Sans MT. Käsikirjan värimaailma suunniteltiin aiheeseen sopivaksi ja Lego®-palikkateemaa jatkaen. Käsikirjan värimaailmalla ja kuvituksella pyrittiin esteettisyyteen, joka tuottaa elämyksiä ja mielihyvää, luo halutun tunnelman ja auttaa luotsaamaan käyttäjän reaktiota oikeaan suuntaan.

5.2 Käsikirjan luonnostelu ja kehittäminen

Projektin tuotos eli käsikirja suunniteltiin ja toteutettiin tuotekehittelyprosessin vaiheiden mukaisesti, joita ovat tuotteen ideointi, luonnostelu, kehittäminen ja viimeistely (Jämsä & Manninen 2000, 28). Projekti alkoi syyskuussa 2016 tietoperustan laadinnalla ja projektiin löytyi menetelmästä kiinnostuneet yhteistyökumppanit eli kaksi lasten kanssa työskentelevää toimintaterapeuttia. Käsikirjaa alettiin ideoida aluksi projektiryhmän kesken ja idea esitettiin ohjaaville opettajille joulukuussa 2016. Käsikirjan ideointia jatkettiin ohjaavien opettajien kanssa ja yhteistyötapaamisissa yhteistyökumppanien kanssa tammikuussa 2017. Yhdessä päätettiin tehdä sähköinen käsikirja toimintaterapeuteille Lego®-Based Therapy -menetelmästä. Käsikirjassa yhdistyy tietoa menetelmästä ja toimintaterapian viitekehityksistä. Yhteistyökumppaneilta otettiin vastaan ideoita ja toiveita käsikirjan muodosta ja sisällöstä. Toimintaterapeutit esittivät toiveen sähköisestä käsikir-

jasta, jota voi tarvittaessa tulostaa paperiversioksi. Idea sähköisestä käsikirjasta tukee ajatusta kestävästä kehityksestä, joka on myös yksi toimintaterapian tutkinto-ohjelman osaamisalueista.

Yhteistyötapaamisessa saatiin tietoa toimintaterapeuttien työnkuvasta, asiakkaista ja toimintaympäristöstä. Käsikirjalle laadittiin laatukriteerit ohjaavien opettajien ja yhteistyökumppanien toiveet ja tarpeet huomioon ottaen. Käsikirjaa alettiin tarkemmin luonnostella yhteistyötapaamisen jälkeen projektisuunnitelmaa laadittaessa helmikuussa 2017. Helmikuussa tiedustelimme käsikirjan visuaaliseen tuottamiseen graafikko-opiskelijaa, mutta tämä olisi vaatinut oman budjettinsa, joten myös visuaalisen suunnittelu ja sähköisen kirjan tuottaminen päätettiin tehdä itse.

Käsikirjaa alettiin varsinaisesti kehittää ja laatia huhtikuussa 2017. Erilaisia julkaisun tekemiseen soveltuvia tietokoneohjelmia etsittiin ja vertailtiin ja käsikirja päätettiin tehdä Microsoftin Publisher 2016 -ohjelmalla. Publisher-ohjelma kuuluu Oulun ammattikorkeakoulun opiskelijoille saatavilla olevaan Microsoft-ohjelmapakettiin, mutta sitä ei oltu opiskelijoille markkinoitu tai opetettu. Emme saaneet apua tietokoneohjelman valintaan, joten päädyimme itse valitsemaan kyseisen ohjelman. Publisher-ohjelma on helppokäyttöinen ja mahdollistaa visuaalisen tuottamisen.

Käsikirjan sisältämää tietoa alettiin muotoilla ja kerätä aluksi omaan tiedostoon. Ulkoasua alettiin rakentaa vasta, kun käsikirjan tekstisisältö oli laadittu, kuitenkin sisältöä laadittaessa valmiiksi suunniteltiin tekstin ja otsikoiden muotoilua ja kuvien sijaintia. Käsikirjan sisältö alkoi valmistua kesäkuussa 2017 ja samalla alettiin tehdä visuaalista tuottamista. Käsikirja päätettiin tallentaa pdf-muotoon, jotta julkaisun ulkoasu pysyy aina samana. Tällä varmistettiin myös, että sähköinen käsikirja on käytettävissä tabletilla, mobiililaitteella ja tietokoneella. Käsikirja on suunniteltu käytettäväksi tabletilla, mutta fonttikoossa ja muissa visuaalisissa ratkaisuissa otettiin huomioon myös sen käytettävyys muilla laitteilla. Käsikirjan ensimmäinen versio valmistui heinäkuussa 2017. Heinäkuussa 2017 suunniteltiin ja toteutettiin myös käsikirjan arviointia varten sähköinen palautelomake Webropol-työkalulla.

5.3 Palautteen kerääminen ja käsikirjan viimeistely

Käsikirjan viimeistelyvaiheessa se lähetettiin arvioitavaksi heinäkuun 2017 lopussa. Yhteistyökumppanit antoivat siitä palautetta sähköisellä palautekyselyllä. Lähetimme käsikirjan arvioitavaksi myös ohjaaville opettajille sekä projektin vertaisarvioijiksi. Palautekyselylomake (liite 2) laadit-

tiin pohjautuen käsikirjan laatukriteereihin. Lomakkeeseen suunniteltiin tarkoituksenmukaiset, tarpeeksi spesifit ja lyhyet kysymykset sekä kysymykset asetettiin oikeaan järjestykseen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 193-195). Palautekyselyssä oli asteikkokysymyksiä käsikirjan sisällöstä ja laatukriteerien toteutumisesta sekä avoimia kysymyksiä vapaata palautetta ja kehitysideoita varten. Jokaisesta laatukriteeristä oli useampi väite, joiden toteutumista arvioitiin neliportaisella asteikolla (*täysin samaa mieltä, samaa mieltä, eri mieltä, täysin eri mieltä, en osaa sanoa*). Arvioimme myös itse käsikirjaa kriittisesti laatukriteereihin verraten. Palautekyselyn oli tarkoitus olla auki vain viikon, mutta koska osa palautteen antajista oli vielä elokuun alun lomalla, saatiin kaikki palautteet kerättyä elokuun 2017 loppuun mennessä.

Vastauksista kerättiin yhteen raportti, jossa tulokset näkyivät luetteloina, keskiarvoina ja pylväsdiagrammeina. Vastauksia tarkasteltiin nimettöminä. Kyselyn alussa kuitenkin selvitettiin, onko vastaaja toimintaterapeutti, opettaja vai vertaisarvioija, ja näin pystyimme vertailemaan, miten kukin edustaja oli käsikirjan arvioinut.

Palautteen keruun jälkeen käsikirjaan tehtiin korjauksia ja lopullinen käyttövalmis tuote laadittiin elokuun lopussa 2017. Palautteen perusteella käsikirjaan tehtiin muutoksia sen sisällysluettelon selkeyttämiseksi. Sisällysluettelosta tehtiin värimaailmaltaan yksinkertaisempi kuin se alkuperäisen suunnitelman mukaan oli. Sisällysluetteloon tehtiin myös hyppyominaisuudet, joilla otsikot yhdistettiin sitä kuvaavaan tekstiosioon ja klikkaamalla voi suoran siirtyä oikealle sivulle. Perhelähtöisyys-kappaletta tiivistettiin ja osa sen sisällöstä siirrettiin käytännön osioon, jolla käsikirjaa saatiin tiiviimmäksi. Lego-ryhmän säännöt lisättiin liitteeksi tulostettavaan muotoon. Käsikirjan liitteenä olevien ryhmän suunnittelu- ja arviointilomakkeiden kysymysten sanamuotoja muokattiin. Käsikirjaan tehtiin myös muutamia kielipillisiä korjauksia. Tässä vaiheessa tuote muutettiin käsikirjaksi, sillä alkuperäinen ajatus *oppaasta* viittaa tiiviimpään ja sisällöltään suppeampaan tuotokseen. Käsikirja saatiin sen lopulliseen muotoon lokakuussa 2017.

Käsikirjan valmistuttua arvioitiin sen hintaa. Palautekyselyllä tiedusteltiin vastaajien käsitystä tällaisen julkaisun arvosta, jonka keskiarvoksi tuli 23,5 euroa. Myös menetelmän kehittäjä otti kantaa alustavaan hinta-arvioon ja kannusti miettimään tekijöiden panostuksen suhdetta käsikirjan hintaan ja korottamaan aluksi ehdotettua hintaa. Tutustuimme samankaltaisten julkaisujen hintoihin ja lopulliseksi hinnaksi asetettiin 15 euroa, sillä tuotteella ei ensisijaisesti tavoitella voittoa. Päätimme myös, että myymme käsikirjaa pääasiassa sähköisenä, mutta arvioimme tilauskohtaisesti mahdollisuutta ja tarvetta paperiversion markkinointiin.

6 PROJEKTIN ARVIOINTI

6.1 Projektin tavoitteiden toteutumisen arviointi

Projektin **tulostavoite** eli sähköinen käsikirja toimintaterapeuteille toteutui suunnitellusti. Käsikirja sisältää näyttöön perustuvaa tietoa lasten sosiaalisen osallistumisen tukemisesta ja Lego®-Based Therapy -menetelmän hyödyntämisestä toimintaterapian ryhmässä. Käsikirjasta saadun palautteen mukaan käsikirjan kaikki osa-alueet ovat kattavasti perusteltuja tutkittuun tietoon pohjautuen.

Projektimme **välittömänä tavoitteena** oli, että toimintaterapeutit saavat käsikirjan kautta tietoa Lego®-Based Therapy -menetelmästä ja sen käyttämisestä lasten toimintaterapiassa. Käsikirjasta saadun palautteen perusteella se tarjoaa hyvän lähtökohdan menetelmän hyödyntämiselle käytännön työssä ja kaikki palautekyselyyn vastanneet toimintaterapeutit, toimintaterapian opettajat ja toimintaterapeuttiopiskelijat suosittelisivat kollegoitaan hankkimaan käsikirjan. Käsikirja on vastaajien mielestä valmis terapiapaketti käytännön työhön.

Projektimme **kehitystavoitteena** oli, että käsikirjamme avulla Lego®-Based Therapy -menetelmää käytetään toimintaterapiassa tukemaan lasten sosiaalista osallistumista, jolloin myös näyttöön perustuvien ja toimintalähtöisten menetelmien käyttäminen lasten toimintaterapiassa lisääntyy ja toimintaterapian ammattiosaaminen sosiaalisen osallistumisen tukemisessa korostuu. Kehitystavoitetta on haastava arvioida, koska käsikirjaa ei ole käytetty vielä asiakastyössä, mutta saamamme palautteen perusteella käsikirja vastaa kyselyn vastaajien tarpeisiin ja on jokaisen vastaajan mielestä hyödynnettävissä heidän työssään tai opiskeluissaan. Palautteen perusteella käsikirja innostaa toimintalähtöisen menetelmän käyttöönottamiseen. Käsikirjasta saatu palaute antaa viitteitä siitä, että menetelmä sopisi tukemaan lasten sosiaalista osallistumista toimintaterapian ryhmässä ja se voitaisiin ottaa laajemmin käyttöön.

Omia **oppimistavoitteitamme** oli oppia suunnittelemaan ja toteuttamaan sähköinen käsikirja projektityöskentelynä. Tavoitteenamme oli saada kokemusta projektityöskentelyn ja tuotekehittelyn eri vaiheista, sekä oppia projektinhallintaa ja vaadittavia yhteistyötaitoja. Projektin aikana opimme paljon projektityöskentelystä ja tuotekehittelyn vaiheista. Projektissa opimme myös säh-

köisen käsikirjan suunnittelusta ja toteuttamisesta. Käsikirjaa tehdessä tutustuimme visuaaliseen suunnitteluun ja esteettömyyteen. Toimimme projektin aikana hyvin itsenäisesti ja itseohjautuvasti sekä otimme vastuun projektin etenemisestä ja meille kuuluvista tehtävistä. Tulevaisuutta varten meidän tulisi opetella vielä työn määrän ja projektin rajaamista. Toisaalta innostuimme aiheesta ja tuotekehittelyn vaiheista, joten halusimme panostaa projektiin ja käyttää siihen paljon aikaamme ja resursseja.

Lisäksi tavoitteenamme oli oppia etsimään ja käyttämään ajankohtaista ja näyttöön perustuvaa tietoa sosiaalisen osallistumisen kehittymisestä ja tukemisesta sekä lasten toimintaterapiasta. Tavoitteenamme oli myös oppia yhdistelemään ja soveltamaan toimintaterapian tietoa Lego®-Based Therapy -menetelmän hyödyntämiseen lasten toimintaterapiassa niin, että tämä välittyi valmiista käsikirjasta. Tämä tavoitteemme toteutui hyvin. Saimme hyvää palautetta siitä, että onnistuimme käsikirjassa kiitettävästi yhdistämään toimintaterapian teoretietoa menetelmän käyttämiseen. Ohjaavien opettajien mielestä projektin aikana esiin tullut ja käsikirjasta välittyvä teoriaosaaminen on vahvuutemme. Käytimme runsaasti lähteitä ja käsikirjasta saadun palautteen mukaan lähteiden käyttö vakuuttaa asiantuntijuudesta.

6.2 Projektin päätehtävien toteutumisen arviointi

Ensimmäinen päätehtävä projektissamme oli **aiheeseen perehtyminen**. Tässä vaiheessa projektia emme vielä olleet varmoja siitä, mikä projektin tuotteena syntyy ja tämä herätti meissä epävarmuutta. Tästä johtuen välituloksena syntynyt tietoperusta oli melko kattava, ja käsitteet irrallisia toisistaan. Olemme alusta asti panostaneet oikeakielisyyteen ja siihen, että lähdemerkinnät ovat oikein merkitty, ja tämä helpotti työskentelyä ja kerätyn aineiston hyödyntämistä projektin seuraavissa vaiheissa. Työskentelymme oli itseohjautuvaa ja teimme tiedonhakua, aiheen rajausta ja käsitteiden valintaa itsenäisesti.

Tässä vaiheessa otimme yhteyttä myös menetelmän kehittäjään Dr. Daniel LeGoffiin, joka oli vaikuttanut ideastamme. Panostimme tietoperustaan paljon ja tämä välittyi siitä. Käytimme ehkä liian kauan aikaa tietoperustan viimeistelyyn ja hiomiseen. Ohjaavat opettajat ja vertaisarvioijat arvioivat ja hyväksyivät tietoperustan, eikä siihen ollut tarvetta tehdä muutoksia tässä vaiheessa projektia. Esitimme vakuuttavasti tietoperustan ja onnistuimme perustelemaan sen tarpeen ja

ajankohtaisuuden hyvin. Kehittelimme itsenäisesti idean tuotteesta ja saimme sille hyväksynnän ohjaavilta opettajilta.

Toinen päätehtävä oli **projektisuunnitelman laatiminen**. Tässä vaiheessa saimme tietää ohjaavilta opettajilta aiheesta kiinnostuneista yhteistyökumppaneista. Yhteistyötapaaminen järjestettiin nopealla aikataululla, koska toinen tekijöistä oli lähdössä kansainväliseen vaihtoon. Yhteistyötapaamisessa onnistuimme hyvin esittelemään idean tuotteestamme ja kartoittamaan yhteistyökumppanien toiveet ja tarpeet menetelmän käsikirjasta. Kuuntelimme yhteistyökumppanien toiveita ja teimme suunnitelmaa tuotteesta ja projektista niiden pohjalta.

Teimme ansiokkaasti projektisuunnitelmaa opiskelijavaihdosta huolimatta ja yhdessä Skypen välityksellä. Koska meillä ei ollut aiempaa kokemusta projektityöskentelystä, saimme välituloksena syntyneestä projektisuunnitelmasta palautetta, että se ei ollut tarpeeksi konkreettinen ja projektityöskentelyn mukainen. Tässä vaiheessa projektisuunnitelmaa oli helppo lähteä muokkamaan ja tarkentamaan, koska idea käsikirjasta oli alkanut rakentua ja konkretisoitua.

Kolmas päätehtävä projektissamme oli **käsikirjan suunnittelu ja toteutus**. Tämä oli projektin työläin ja itsellemme merkityksellisin vaihe. Panostimme paljon välituloksena syntyvän käsikirjan ulkoasun ja visuaalisuuden suunnitteluun ja toteuttamiseen. Käytimme tähän paljon aikaa ja päädyimme siirtämään palautteenkeruuajankohtaa. Tämä oli oikea päätös, koska näin saimme lisäaikaa käsikirjan viimeistelyyn ja saimme siitä kohdennettua ja hyödyllistä palautetta. Saimme tehtyä käsikirjasta toivotun laatuisen ja näköisen version sekä hyödynnettyä hyvin palautteen, jonka keräsimme vain kerran.

Käytimme paljon aikaa myös tietoteknillisten kysymysten selvittelyyn. Etsimme tietoa ja tutustuimme erilaisiin ohjelmiin, joilla sähköistä käsikirjaa voi tuottaa. Myös Publisher-ohjelman käyttämisen opetteluun kului aikaa. Mielestämme panostuksemme näkyy käsikirjasta, ja kehityimme tietotekniikan käyttämisessä. Tässä vaiheessa projektia teoriasisältö alkoi selkeytyä ja onnistuimme mielestämme jäsenellä kokonaisuuden johdonmukaisesti. Jouduimme kuitenkin käyttämään tähän vaiheeseen paljon aikaa, sillä tuotimme kaiken käsikirjasta löytyvän tekstin uuteen muotoon. Jos aihe olisi ollut meille selkeämpi jo projektin alussa, olisimme voineet suoraan hyödyntää tietoperustan sisältöä.

Selvitimme myös paljon LEGO Group -tavaramerkkiin liittyviä tekijäoikeusmääräyksiä ja kiinnitimme erityistä huomiota joka Lego®-palikoihin viittaavaan kohtaan käsikirjassa. Onnistuimme laatimaan laatukriteerien pohjalta palautekyselyn, joka tarjosi hakemaamme tietoa ja palautetta. Kävimme opettajien kanssa palautekeskustelun, jossa onnistuimme perustelemaan käsikirjaan tehtyjä ratkaisuja. Teimme käsikirjaan pieniä muutoksia saadun palautteen perusteella, mutta lopulliset ratkaisut teimme kuitenkin itse.

Viimeinen päätehtävämme oli **projektin päättäminen**. Tässä vaiheessa meillä oli vaikeutta innostua loppuraportin kirjoittamisesta, sillä olimme olleet niin motivoituneita innovatiiviseen tuotekehittelyprosessiin, että tuntui haastavalta palata projektin raportointiin. Teoriaosuus oli mielestämme muodostunut jo niin yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, että oli haastavaa palata tarkastelemaan tietoperustaa koko projektin mittakaavassa. Mietimme myös paljon, mitä tietoa käsikirjasta voimme sisällyttää loppuraportin tietoperustaan, jotta suojelisimme käsikirjaa ja sen markkina-arvoa.

Projektin päättämisvaiheeseen liittyi myös paljon ylimääräistä työtä esimerkiksi tuotteen markkinointiin ja myyntiin liittyen, johon halusimme kuitenkin sitoutua. Teimme käsikirjan markkinointiin ja liikevaihtoon liittyviä selvityksiä ja valintoja. Halusimme viedä projektin hyvin loppuun asti. Projektin loppuraportin laatimisen teimme suunnitellun aikataulun mukaisesti, mutta vaihe oli melko raskas, koska teimme samaan aikaan viimeisiä opintoja ja työharjoittelua. Päätimme suorittaa kypsyysnäytteemme tekemällä tieteellisen posterin (liite 4). Tämä oli valintana onnistunut, sillä siitä oli hyötyä myöhemmin käsikirjan markkinoinnissa. Teimme käsikirjasta myös markkinoivan posterin ja mainostavia lehtisiä, joita jaetaan aina tuotetta markkinoidessa.

6.3 Käsikirjan laatukriteerien toteutumisen arviointi

Käsikirjan laatukriteereiksi asetettiin käyttäjälähtöisyys, toimintälähtöisyys ja visuaalisuus. Palautekysely laadittiin näihin laatukriteereihin pohjautuen. Jokaisesta laatukriteeristä oli useampi väite, joiden toteutumista arvioitiin neliportaisella asteikolla (*täysin samaa mieltä, samaa mieltä, eri mieltä, täysin eri mieltä, en osaa sanoa*). Saadun palautteen mukaan kyselyyn vastaajista suurin osa (83%) oli käsikirjaan yleisesti erittäin tyytyväisiä. 17 % vastaajista oli tyytyväisiä.

Käyttäjälähtöisyys käsikirjassa toteutui palautteen mukaan hyvin. Käsikirjasta välittyi, että se on suunnattu toimintaterapeuteille ja kaikki vastaajat hyödyntäisivät sitä työssään ja opiskeluissaan sekä suosittelisivat sitä kollegoilleen. Se vastasi palautekyselyn vastaajien tarpeisiin ja toiveisiin. Käsikirja koettiin helppolukuiseksi ja -käyttöiseksi. Saimme kritiikkiä ainoastaan käsikirjan teoriaosuuden laajuudesta. Toisaalta saimme myös palautetta, että käsikirja oli kattava ja se sisältää kaiken, mitä tarvitaan menetelmän käyttämisen aloittamisessa lasten toimintaterapian ryhmässä. Samassa palautteessa todettiin, että toimintaterapian teoretieto on hyvä kerrata ja käsikirja soveltuu myös vastavalmistuneille toimintaterapeuteille.

Käsikirjassa halusimme tukea menetelmän omaa teoriataustaa toimintaterapian teoretiedolla, ja siksi sitä on kattavasti. Käsikirja on myös sähköisessä muodossa ja päätimme panostaa sen luetavuuteen, selkeyteen ja asiasisältöön, joten sen pituus ei vaikuta käsikirjan käytettävyyteen arjessa ja käytännön työssä. Sähköiseen käsikirjan sisällysluetteloon tehtiin myös hyppytoimintoja helpottamaan käyttöä ja kappaleista toiseen siirtymistä.

"Käsikirja sisälsi kaiken sen tiedon, mitä ennen käsikirjan lukemista tai menetelmään perehtymistä saattoi pohtia ja kyseenalaistaa. - - Käsikirja tuntuu vastaavan suoraan lukijan ajatuksiin."

"Valmis terapiapaketti käytäntöön."

"Kiitos hyvän ja tarpeellisen oppaan kehittämisestä sekä yhteistyöstä!"

Toimintalähtöisyys käsikirjassa toteutui myös erittäin hyvin. Kyselyyn vastanneiden mielestä käsikirjassa oleva tieto oli toimintalähtöistä, tuki toimintalähtöistä työskentelyä ja siitä välittyi toimintalähtöinen työskentelytapa. Omasta mielestämme onnistuimme korostamaan toimintaterapian osaamista tukemaan lapsen sosiaalista osallistumista toimintalähtöisesti ja sen mukaista menetelmää hyödyntäen. Käsikirjassa keskiössä ovat toiminta, osallistuminen, suoriutuminen ja pätevyys. Sosiaalisen osallistumisen tukemisessa ei korosteta taitolähtöistä oppimista ja valitut viitekehykset tukevat toimintalähtöistä työskentelytapaa.

"Käsikirjasta huomaa, että se on toimintaterapeuteille suunnattu ja toiminta on siinä tärkeässä osassa."

Myös **visuaalisuus** toteutui käsikirjassa ansiokkaasti. Käsikirja oli vastaajien mielestä visuaalinen, esteettinen, selkeä ja johdonmukainen. Käsikirjaa oli helppo ja mukava lukea. Käsikirjaan valitut kuvat tukivat leikkiteemaa ja tiedon välittymistä. Tutkimukset oli esitetty selkeästi taulukoissa. Kieli ja fontti koettiin selkeänä ja helposti luettavana.

"Värikäs leikkimielinen ulkoasu."

"Pääkohdat oli hienosti erotettu väreillä; helppo seurata ja tarkistaa kiireessä."

"Kuvia oli käytetty sopivasti ja ne olivat ilmiöön sopivia. Oleellisin ydinasia on nostettu visuaalisesti kivasti esille (pallot, laatikot). Fontti on selkeä, tekstissä värit korostavat hyvin oleellisia asioita. Otsikointi kokonaisuudessaan hyvää."

"Käsikirja oli aivan ihana! Värit ja kuvat olivat hyvin soveltuvia kyseiseen käsikirjaan. Käsikirja oli visuaalisesti muutenkin selkeä ja todella hieno! Mahtavaa työtä!"

7 POHDINTA

Projektimuotoisen opinnäytetyömme tarkoituksena oli valmistaa sähköinen käsikirja Lego®-Based Therapy -menetelmästä ja sen hyödyntämisestä lasten toimintaterapiaryhmässä tukemaan sosiaalista osallistumista. Projekti onnistui hyvin ja saimme hyvää palautetta sen tuloksena syntyneestä käsikirjasta.

Lego®-palikat aiheena oli meille alusta asti hyvin innostava ja inspiroiva. Lego®-palikat ovat nykypäivän lasten todellista arkea ja lasten ympäristössä kaikkialla läsnä. Lego®-palikoilla leikkiminen on lapselle aidosti mukavaa ja innostavaa, mutta samalla myös kehittävä, luovaa ja koko ajan uudistuvaa toimintaa. Lego®-palikat ovat olleet jo pitkään yksi lasten lempileluista ja tulevat sitä todennäköisesti myös olemaan vielä vuosikymmenet.

Myös sosiaalisen osallistuminen on tärkeytensä vuoksi ollut hyvä peruste projektillemme ja sen huomioiminen toimintaterapiassa on jatkuvasti lisääntymässä. Lapsen sosiaalisen osallistuminen on etenkin kouluun siirtymisiässä tärkeä edellytys lapsen muulle oppimiselle ja hyvinvoinnille. Leikki on aiheena mielenkiintoinen, koska se on lapselle hyvä oppimisareena. Lapsi hakeutuu luonnostaan leikkiin ja ikätovereiden seuraan ja samalla oppii, kehittyy ja nauttii.

Menetelmä mahdollistaa toimintälähtöisen lähestymistavan, joka kuuluu toimintaterapeuttien erityisosaamiseen ja vastaa ajankohtaisia suosituksia. Toimintaterapeutteina meidän tulisi korostaa tätä ainutlaatuista lähestymistapaa ja näyttöön perustuvien menetelmien avulla tuoda esille toiminnan terapeuttisuutta ja toiminnan terapeuttisen käytön vaikuttavuutta. Käsikirjamme kaltaisilla julkaisuilla voidaan edistää ja perustella Lego®-Based Therapy -menetelmän käyttöä toimintaterapian ryhmissä ja Lego-ryhmien aloittamista. Toiminnan analyysin ja tämänkaltaisten julkaisujen kautta toimintaa, kuten Lego-leikkiä, voidaan perustella ja huomata sen terapeuttisuus, sekä lisätä toimintaterapian näkyvyyttä ja välittää toimintaterapeuttien osaamista myös muille asiantuntijoille ja ammattikunnille.

Vahvuutenamme projektin aikana ovat olleet hyvät projektityöskentelytaidot. Olemme olleet hyvin itseohjautuvia, tunnollisia ja halunneet panostaa projektiin ja tuotteeseen paljon. Tämä on ensimmäinen kouluprojektimme yhdessä, mutta täydensimme hyvin parina toisiamme. Osallistuimme projektiin tasavertaisesti ja meitä on yhdistänyt yhteiset tavoitteet ja samanlainen, perusteelli-

nen tapa työskennellä. Tuotteemme vahvuutena on sen visuaalinen ilme ja siitä välittyvä vahva teoriaosaaminen. Ohjaavien opettajien palautteen mukaan teoriaosaamisen lisäksi projektin vahvuutena on ollut luovuus, innovatiivisuus ja sitoutuminen prosessiin. Olemme innostuneet ja uppoutuneet tuotteen kehittelyprosessiin, joka välittyy tuotteesta ja sen saamasta vastaanotosta. Haasteenamme oli oppia rajaamaan projektia suhteessa resursseihimme. Jatkossa projektityöskentelyssä meidän tulisi realistisesti arvioida omaa jaksamistamme ja rajata työn määrää.

Projektin aikana olemme oppineet perustelemaan ja argumentoimaan omia mielipiteitämme. Osaamme paremmin tuoda esille omaa osaamistamme ja kriittisesti tarkastella eri ratkaisuja. Käytännön taitomme muun muassa tietotekniikkaan, tiedonhakuun ja tiedon yhdistelemiseen ja soveltamiseen ovat lisääntyneet. Tämän projektin myötä olemme saaneet monia onnistumisen kokemuksia, jotka ovat lisänneet ammatillista varmuuttamme.

Valmistunut Lego-Based Therapy - Toimintaterapeutin käsikirja on valmis paketti terapiatyöhön, jonka toivomme jalkautuvan osaksi lasten toimintaterapiaryhmiä. Suosittelemme hyödyntämään käsikirjaa myös osana toimintaterapiaopintoja ja käytännön työharjoitteluja. Jatkossa olisi hyvä tutkia ja arvioida, miten käsikirja soveltuu käytännön työhön. Vasta käsikirjan käyttökokemusten jälkeen voidaan tunnistaa sen jatkokehittämiskohteita ja kehittää tuotetta eteenpäin. Olisi mielenkiintoista myös tutkia, miten menetelmä soveltuu käytettäväksi lasten toimintaterapiassa Suomessa sekä sitä, miten menetelmä soveltuisi moniammatillisten ryhmien käyttöön. Menetelmä voisi sopia esimerkiksi käytettäväksi ryhmään, jossa ohjaajaparina toimii toiminta- ja puheterapeutti. Pohdimme myös, soveltuisiko menetelmä toiminnan havainnointimenetelmäksi lasten arviointiin.

Käsikirjan tekijänoikeudet ja muokkausoikeudet ovat tekijöillä eli Laura Kuljulla ja Elina Mäellä. Käsikirjaa ei julkaista raportin yhteydessä sellaisenaan, mutta raportin lopussa on nähtävissä esimerkkikuvia käsikirjan sivuista (liite 3). Käsikirja maksaa 15 euroa, ja sitä voi tiedustella sähköpostiosoitteesta [legotiimi\(at\)gmail.com](mailto:legotiimi(at)gmail.com) tai käsikirjan Facebook-sivuilta <https://www.facebook.com/legotiimi/>.

LÄHTEET

Case-Smith, J., Law, M., Missiuna, C., Pollock, N. & Steward, D. 2010. Foundations for Occupational Therapy Practice with Children. Teoksessa J. Case-Smith & J. C. O'Brien (toim.) Occupational Therapy for Children. 6th Edition. Maryland Heights: Mosby Elsevier. 22–55.

Case-Smith, J. 2010. Development of Childhood Occupations. Teoksessa J. Case-Smith & J.C. O'Brien (toim.) Occupational Therapy for Children. 6th Edition. Maryland Heights: Mosby Elsevier. 56–83.

Case-Smith, J. 2015. Foundations and Practice Models for Occupational Therapy with Children. Teoksessa J. Case-Smith & J.C. O'Brien (toim.) Occupational Therapy for Children and Adolescents. 7th Edition. Maryland Heights: Mosby Elsevier. 27-64.

Case-Smith, J. 2015. Development of Childhood Occupations. Teoksessa J. Case-Smith & J.C. O'Brien (toim.) Occupational Therapy for Children and Adolescents. 7th Edition. Maryland Heights: Mosby Elsevier. 65-128.

Chapparo, C. & Lowe, S. 2012. School. Participating in More than Just the Classroom. Teoksessa S. J. Lane & A. C. Bundy (toim.) Kids Can Be Kids. A Childhood Occupations Approach. Philadelphia: F. A. Davis Company. 83–101.

Cronin, A. 2005. Middle Childhood and School. Teoksessa A. Cronin & M. B Mandich (toim.) Human Development & Performance Throughout the Lifespan. NY: Thomson Delmar Learning. 198–214.

Darlington Y. & Rodger S. 2006. Families and Children's occupational performance. Teoksessa S. Rodger & J. Ziviani (toim.) Occupational Therapy with Children. Understanding Children's Occupations and Enabling Participation. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 22–40.

Davidson, D. A. 2010, Psychosocial Issues Affecting Social Participation. Teoksessa J. Case-Smith & J.C. O'Brien (toim.) Occupational Therapy for Children. 6th Edition. Maryland Heights: Mosby Elsevier. 404- 433.

Fisher, A. G. 2013. Occupation-centred, occupation-based, occupation-focused: Same, same or different? *Scandinavian Journal of Occupational Therapy* 20(3), 96-107.

Florey, L. L & Greene, S. 2008. Play in Middle Childhood. Teoksessa L. S. Fazio & L. D. Parham (toim.) *Play in Occupational Therapy for Children*. 2nd Edition. St. Louis: Mosby Elsevier. 279–299.

Hilton, C. L. 2015. Interventions to Promote Social Participation for Children with Mental Health and Behavioral Disorders. Teoksessa J. Case-Smith & J.C. O'Brien (toim.) *Occupational Therapy for Children and Adolescents*. 7th Edition. Maryland Heights: Mosby Elsevier. 321-345.

Hinojosa, J., Kramer, P. & Luebben, A. J. 2010. Structure of the Frame of Reference. Teoksessa J. Hinojosa & P. Kramer (toim.). *Frames of Reference for Pediatric Occupational Therapy*. 3rd Edition. Baltimore: Lippincott Williams & Williams. 3–22.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. Hämeenlinna: Tammi.

Invalidiliitto ry. 2017. Saavutettavuus. Viitattu 20.3.2017, <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/saavutettavuus>.

Jyväskylän yliopisto. 2016. Laadunhallinta: Laatusanastoa. Viitattu 3.1.2017, <https://www.jyu.fi/yliopistopalvelut/laatu/ohjaus/laatusanastoa>.

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. *Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Karlsson, Å. & Marttala, A. 2001. *Projektkirja: Onnistuneen projektin toteuttaminen*. Helsinki: Kauppakaari.

Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. 2009. *Autismin kirjo ja kuntoutus*. Jyväskylä: PS kustantamo.

Knox, S. H. 2010. Play. Teoksessa J. Case-Smith & J. C. O'Brien (toim.) Occupational Therapy for Children. 6th Edition. Maryland Heights: Mosby Elsevier. 540–554.

Koivunen, K., Vuorela, T. & Haukkamaa, J. 2014. Käyttäjät ovat merkittävä, mutta vähän hyödynnetty mahdollisuus tutkimus- ja kehitystyössä. Oulun ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.1.2017, <http://www.oamk.fi/epooki/2014/kayttajat-ovat-merkittava-mutta-vahan-hyodynnetty-mahdollisuus-tutkimus-ja-kehitystyossa/>.

Kramer, P. & Hinojosa, J. 2010. Developmental Perspective: Fundamentals of Developmental Theory. Teoksessa J. Hinojosa & P. Kramer (toim.). Frames of Reference for Pediatric Occupational Therapy. 3rd Edition. Baltimore: Lippincott Williams & Williams. 23–30.

LeGoff, D. B. 2004. Use of LEGO® as a Therapeutic Medium for Improving Social Competence. Journal of Autism and Developmental Disorders. 34(5), 557–571.

LeGoff, D. B., Gómez de la Cuesta, G., GW Krauss & Baron-Cohen, S. 2014. LEGO®-Based Therapy. How to build social competence through LEGO®-Based Clubs for children with autism and related conditions. Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

LeGoff, D. B. & Sherman, M. 2006. Long-term outcome of social skills intervention based on interactive LEGO® play. Autism 10(4), 317–329.

MacCormack, J.W.H., Hutchinson, I.A., & Matheson, N.L. 2015. An exploration of a LEGO® based social skills program for youth with autism spectrum disorder. Exceptionality Education International 25(3), 13 -32.

Mulligan, S. 2012. Preschool. Teoksessa S. J. Lane & A.C. Bundy (toim.) Kids Can Be Kids. A childhood Occupations Approach. Philadelphia: F. A. Davis Company. 63- 82.

Mulligan, S. 2014. Occupational Therapy Evaluation for Children. A Pocket Guide. 2nd Edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Williams.

Mroz, T. M., Pitonyak, J. S., Fogelberg, D. & Leland, N. E. 2015. Client Centeredness and Health Reform: Key Issues for Occupational Therapy. *The American Journal of Occupational Therapy* 69(5), 1–8.

Occupational Therapy Australia. 2016. Occupational Therapy Guide to good practice: Working with children. Viitattu 19.9.2017, [http://www.otaus.com.au/sitebuilder/advocacy/knowledge/asset/files/87/guidetogoodpractice-workingwithchildren\[may2016\]-finalweb.pdf](http://www.otaus.com.au/sitebuilder/advocacy/knowledge/asset/files/87/guidetogoodpractice-workingwithchildren[may2016]-finalweb.pdf).

Olson, L. 2010. A Frame of Reference to Enhance Social Participation. Teoksessa J. Hinojosa & P. Kramer (toim.) *Pediatric Occupational Therapy*. 3rd Edition. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins. 306–348.

Owens, G., Granader, Y., Humphrey, A., & Baron-Cohen, S. 2008. LEGO® therapy and the Social Use of Language Programme: An evaluation of two social skills interventions for children with high functioning autism and Asperger Syndrome. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 18 (10), 1944 – 1957.

Parham, L. D. 2008. Play and Occupational Therapy. Teoksessa L. S. Fazio & L. D. Parham (toim.) *Play in Occupational Therapy for Children*. 2nd Edition. St. Louis: Mosby Elsevier. 3–39.

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rigby, P. & Rodger, S. 2006. Developing as a player. Teoksessa S. Rodger & J. Ziviani (toim.) *Occupational Therapy with Children. Understanding Children's Occupations and Enabling Participation*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 177–199.

Rodger, S. 2010. Introduction to Occupation-Centred Practice with Children. Teoksessa S. Rodger (toim.) *Occupation-Centred Practice with Children. A practical Guide for Occupational Therapists*. West Sussex. Wiley-Blackwell. 1–20.

Rodger, S., Ashburner, J., Cartmill, L. & Bourke-Taylor, H. 2010. Helping children with autism spectrum disorders and their families: Are we losing our occupation-centred focus? *Australian Occupational Therapy Journal* 57(4), 276–280.

Rodger, S. & Keen, D. 2017. Child and Family-Centred Service Provision. Teoksessa S. Rodger & A. Kennedy-Behr (2017) *Occupation-Centered Practice with Children: Practical Guide for Occupational Therapists*. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell. 45-72.

Rodger, S. & Kennedy-Behr, A. 2017. Introduction to Occupation-Centred Practice for Children. Teoksessa S. Rodger & A. Kennedy-Behr (2017) *Occupation-Centered Practice with Children: Practical Guide for Occupational Therapists*. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell. 1-20.

Ruuska, K. 2012. *Pidä projekti hallinnassa*. Helsinki: Talentum.

Schwartzberg, S. L., Howe, M. C., & Barnes, M. A. 2008. *Groups—Applying the Functional Group Model*. Philadelphia: F. A. Davis Company.

Silfverberg, P. 2007. *Ideasta projektiksi*. Viitattu 2.1.2017, http://www.helsinki.fi/urapalvelut/materiaalit/liitetiedostot/ideasta_projektiksi.pdf.

Tanner, K., Hand, B. N., O'Toole, G. & Lane, A. E. 2015. Effectiveness of Interventions to Improve Social Participation, Play, Leisure, and Restricted and Repetitive Behaviors in People With Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review. *The American Journal of Occupational Therapy* 69(5), 1–12.

Tervakari, A. & Silius, K. 2005. *Verkkopalvelun sisällöntuotanto*. TTY/DMI/Hypermedialaboratorio. Visuaalinen suunnittelu. <http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/sistuot/luennot/luento10/SisTuotLuento10.pdf>.

Woodyatt, G. & Rodger, S. 2006 *Communication and social skills for occupational engagement*. Teoksessa S. Rodger & J. Ziviani (toim.) *Occupational Therapy with Children. Understanding Children's Occupations and Enabling Participation*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 158–176.

LIITTEET

Liiteluettelo

Liite 1. Projektin tehtäväluettelo

Liite 2. Palautekyselylomake

Liite 3. Esimerkkikuvia käsikirjan sivuista

Liite 4. Kypsyysnäytteenä tehty tieteellinen poster

PROJEKTIN TEHTÄVÄLUETTELO

LIITE 1

	Projektin tehtävä	Aloituspvm	Lopetus pvm	Suunn. tunnit	Toteut. tunnit	Vastuu
1.	Aiheeseen perehtyminen	8/16	12/16	204	224	L.K. & E.M.
1.1	Aiheen valitseminen ja rajaaminen	8/16	9/16	10	10	L.K. & E.M.
1.2	Tiedonhankinta ja lähteisiin perehtyminen	9/16	11/16	60	80	L.K. & E.M.
1.3	Tietoperustan laatiminen	10/16	11/16	120	130	L.K. & E.M.
1.4	Tietoperustan esittäminen	12/16	12/16	4	4	L.K. & E.M.
1.5	Tietoperustan korjaaminen	12/16	12/16	10	0	L.K. & E.M.
2.	Projektisuunnitelman laatiminen	1/17	2/17	100	100	L.K. & E.M.
2.1	Tiedonhankinta ja lähteisiin perehtyminen	1/17	2/17	20	20	L.K. & E.M.
2.2	Projektisuunnitelman laatiminen	1/17	2/17	70	70	L.K. & E.M.
2.3	Projektisuunnitelman korjaaminen	3/17	5/17	10	10	L.K. & E.M.
3.	Käsikirjan suunnittelu ja toteutus	3/17	10/17	250	320	L.K. & E.M.
3.1	Tekstiosuuden suunnitteleminen	3/17	7/17	40	50	L.K. & E.M.
3.2	Ulkoasun suunnitteleminen	3/17	7/17	20	60	L.K. & E.M.
3.3	Käsikirjan ensimmäisen version laatiminen	6/17	7/17	120	160	L.K. & E.M.
3.4	Palautekyselyn suunnittelu	7/17	7/17	10	6	L.K. & E.M.

3.5	Palautekyselyn laatiminen	7/17	7/17	10	4	L.K. & E.M.
3.6	Palautteen kerääminen ja analysointi	8/17	8/17	30	20	L.K. & E.M.
3.7	Muutosten tekeminen käsikirjaan	8/17	10/17	20	20	L.K. & E.M.
4	Projektin päättäminen	7/17	12/17	246	255	L.K. & E.M.
4.1	Loppuraportin kirjoittaminen	7/17	10/17	100	90	L.K. & E.M.
4.2	Opinnäytetyöesityksen suunnittelu	10/17	11/17	18	10	L.K. & E.M.
4.3	Opinnäytetyön esittäminen	11/17	11/17	2	10	L.K. & E.M.
4.4	Opinnäytetyön arviointi	10/17	11/17	80	40	L.K. & E.M.
4.5	Loppuraportin korjaaminen	11/17	11/17	26	5	L.K. & E.M.
4.6	Opinnäytetyöstä tiedottaminen	11/17	12/17	20	100	L.K. & E.M.
	Yhteensä			800	899	

1. Olen...

- Lasten kanssa työskentelevä toimintaterapeutti
- Opinnäytetyön ohjaava opettaja
- Toimintaterapeuttiopiskelija

2. Olen lukenut oppaan

- Kyllä
- En

3. Kuinka tyytyväinen olit oppaaseen?

1. Erittäin tyytymätön
 2. Tyytymätön
 3. Tyytyväinen
 4. Erittäin tyytyväinen
- En osaa sanoa

4. Mistä pidit eniten oppaassa?

5. Mistä vähiten?

6. Mielestäni oppaan käyttötarkoitukseen nähden oppaan teoriaosuudessa oli tietoa

	1. Liian vähän	2. Melko vähän	3. Sopivasti	4. Melko paljon	5. Liian kattavasti	En osaa sanoa
Lapsen sosiaalisesta kehityksestä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lego-rakentelusta toimintana	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Toimintaterapiaryhmistä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmän ohjauksesta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Perhelähtöisyydestä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Menetelmän vaikuttavuudesta	☐	☐	☐	☐	☐	☐

7. Jos muuttaisit oppaan teoriaosuudesta jotain, mitä?

8. Mielestäni oppaan käyttötarkoitukseen nähden oppaan käytännön osuudessa oli tietoa

	1. Liian vähän	2. Melko vähän	3. Sopivasti	4. Melko paljon	5. Liian kattavasti	En osaa sanoa
Ryhmän tarkoituksen ja tavoitteen määrittämisestä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmän käytännön asioista päättämisestä	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmäläisten valinnasta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmäläisten alkuarvioinnista	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tavoitteiden asettamisesta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lego-tasoista	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmäläisten motivoimisesta(esim. kunniamerkit)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Perheen roolista ja osallistamisesta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yksittäisen ryhmäkerran suunnittelusta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Yksittäisen ryhmäkerran toteuttamisesta	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ohjaajien jälkiryhmästä	☐	☐	☐	☐	☐	☐

9. Jos muuttaisit oppaan käytännön osuudesta jotain, mitä?

Seuraavat väitteet koskevat oppaalle asetettuja laatuksiteerejä, joita ovat käyttäjälähtöisyys, toimintälähtöisyys ja visuaalisuus.

10. Käyttäjälähtöisyys

	1. Täysin samaa mieltä	2. Samaa mieltä	3. Eri mieltä	4. Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Opas on helppokäyttöinen	☐	☐	☐	☐	☐
Oppaassa on huomioitu toiveeni	☐	☐	☐	☐	☐
Opas vastaa tarpeisiini	☐	☐	☐	☐	☐
Opas on helppolukuinen	☐	☐	☐	☐	☐
Oppaasta välittyy, että se on suunnattu toimintaterapeuteille	☐	☐	☐	☐	☐
Opas on hyödynnettävissä työssäni/opiskeluissani	☐	☐	☐	☐	☐

11. Toimintälähtöisyys

	1. Täysin samaa mieltä	2. Samaa mieltä	3. Eri mieltä	4. Täysin eri mieltä	En osaa sanoa
Oppaassa oleva tieto on toimintälähtöistä	☐	☐	☐	☐	☐
Opas tukee toimintälähtöistä työskentelyä	☐	☐	☐	☐	☐
Oppaasta välittyy toimintälähtöinen ajattelutapa	☐	☐	☐	☐	☐

12. Visuaalisuus

	1. Täysin samaa mieltä	2. Samaa mieltä	3. Eri mieltä	4. Täysin eri mieltä	5. En osaa sanoa
Opas on selkeä	☐	☐	☐	☐	☐
Opas on miellyttävä ulkonäöltään	☐	☐	☐	☐	☐
Opas on johdonmukainen	☐	☐	☐	☐	☐
Oppaan ulkoasu tukee oppaan tietoa	☐	☐	☐	☐	☐
Oppaan ulkoasu luo teemaan sopivan tunnelman	☐	☐	☐	☐	☐
Oppaassa on käytetty sopivasti havainnollistavia tehosteita	☐	☐	☐	☐	☐
Oppaan värimaailma on esteettinen	☐	☐	☐	☐	☐
Opas on visuaalinen	☐	☐	☐	☐	☐

13. Suositteletko lasten kanssa työskenteleviä toimintaterapeutteja tai toimintaterapeuttiopiskelijoita hankkimaan oppaan?

- Kyllä
- En

14. Mikä olisi mielestäsi sopiva hinta valmiille oppaalle?

15. Onko sinulla kehitysideoita oppaaseen? Mitä?

16. Mitä muuta haluat sanoa?

Kiitos vastauksista ja yhteistyöstä!

Lego®-Based Therapy

tukemassa lasten sosiaalista osallistumista

Toimintaterapeutin käsikirja

Sisällys

Alkusanat	3
OSA 1 - Teoriaosuus	
6–12-vuotiaan lapsen sosiaalinen osallistuminen	5
Esikouluikäisen lapsen sosiaalinen kehitys	6
Alakouluikäisen lapsen sosiaalinen kehitys	7
Sosiaalisen osallistumisen merkitys ja haasteet	9
Lego®-palikoilla rakentaminen toimintana	10
Toiminnan valinta	12
Ryhmä, ryhmäprosessi ja ohjaajuus	15
Ryhmän ohjaajuus	17
Ryhmäprosessin kehitys	20
Perhelähtöisyys lasten toimintaterapiassa	23
Lego®-Based Therapy -menetelmän vaikuttavuus	24
OSA 2 - Arjen työkalu	
Ryhmän suunnittelun ja toteuttamisen prosessi	27
Lego-ryhmän suunnittelu	28
Ryhmän tarpeen tunnistaminen ja tarkoituksen määrittäminen	28
Käytännön järjestelyistä päättäminen	28
Ryhmästä tiedottaminen ja ryhmäläisten kokoaminen	34
Lego-ryhmäläisten alkuarviointi	35
Haastattelu	36
Toiminnan havainnointi: Lego®-palikoilla rakentaminen	37
Toiminnan havainnointi: Vapaa leikki	38
Lego-ryhmän toteutus	39
Tavoitteiden asettaminen	39
Lego-tasot	40
Lego-kunniamerkit	47
Yksittäisen ryhmäkerran suunnittelu	49
Yksittäisen ryhmäkerran toteutus	51
Lähteet	55
Liitteet ja lomakkeet	59

" L E I K I T Ä Ä N K Ö Y H D E S S Ä ? "

6-12-vuotiaan lapsen sosiaalinen osallistuminen

Lego®-Based Therapy -menetelmän käyttö edellyttää ohjaajalta lapsen kehityksen ja sosiaalisten haasteiden ilmenemisen tuntemista (LeGoff ym. 2014, 30). Lasten toimintaterapia pohjautuu aina lapsen normaalin kehityksen tuntemiseen ja arvostamiseen (Kramer & Hinojosa 2010, 23).

Lapsen sosiaalinen osallistuminen alkaa ensin perheessä, johon lapsi syntyy. Sosiaalisella osallistumisella tarkoitetaan organisoitua käyttäytymistä, jota sosiaalinen ympäristö yksilöltä odottaa. (Mulligan 2014, 141-142.) Suhde ensisijaiseen hoivanantajaan luo perustan koko lapsen sosiaaliselle kehitykselle. Lapsi oppii ja luottaa, että vanhempi reagoi hänen tarpeisiinsa. Myöhemmin lapsi oppii itse vähentämään omaa hätänsä ja toimimaan itseohjautuvammin. (Olson 2010, 307.)

Sosiaaliset- ja kommunikatiiviset taidot ovat toiminta- ja käyttäytymistä, joilla ihminen kommunikoi ja on vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ympäristössään. Näitä taitoja ovat mm. vuorojen vaihtaminen, keskustelun ylläpitäminen ja jakaminen. (Mulligan 2014, 91.) Nämä erityyneet käyttäytymistavat ovat muotoutuneet lapsen elämäkokemuksista (Cronin 2005, 209). Lapsen hyvät sosiaaliset taidot ovat hyviä ennusmerkkejä lapsen tulevaisuuden pärjäämisestä - jopa parempia kuin oppinolliset saavutukset ja älykkyys. Sosiaalisesti hyvin pärjäävä lapsi hyväksytään helpommin ja huomataan sekä muiden lasten että opettajan näkökulmasta. (Flory & Greene 2008, 282.) Lapsi on **sosiaalisesti pitävä**, kun hän osaa käyttää sulavasti, toistuvasti ja asiallisesti sosiaalisia taitojaan vaihtelevasti eri sosiaalisissa konteksteissa (Cronin 2005, 209).

Lapsen hyvät sosiaaliset taidot ovat hyviä ennusmerkkejä lapsen tulevaisuuden pärjäämisestä

" K I V A A J A K E H I T T Ä V Ä Ä ! "

Lego®-palikoilla rakentaminen toimintana

Leikki on lapsen tärkein toiminto ja siten siihen myös kiinnitetään paljon huomiota lasten toimintaterapiassa (Case-Smith, Law, Missiuna, Pollock & Steward 2010, 23). Leikki on lapselle luonnollista, spontaania ja jo itsessään motivoivaa (Parham 2008, 4-5). Lasten toimintaterapian tulisi olla toimintalähtöistä (Rodger & Keen 2010, 46-47). **Toimintalähtöisyydellä** tarkoitetaan toimintaterapiassa sitä, miten toiminta ja ihmisen osallistuminen ja suoriutuminen, eli merkityksellinen tekeminen, on koko toimintaterapiaprosessin pohjana ja menetelmänä muutoksen mahdollistamiseksi (Fisher 2013, 98-99).

Toimintalähtöisessä Lego®-Based Therapy -menetelmässä leikkiä hyödynnetään ryhmään motivoivana tekijänä, johon osallistumalla lapsi harjoittelee kaikkia niitä sosiaalisia taitoja, joita hän tulee tulevaisuudessa tarvitsemaan (LeGoff ym. 2014, 14-15; Olson 2010, 338-339; Rigby & Rodger 2006, 194-195). Kun leikkitoiminta on sopivasti haastavaa, mielenkiintoista ja motivoivaa, sitoutuu lapsi leikkiin ja saavuttaa väitetyt leikkijänsä (Rigby & Rodger 2006, 194-195).

Esi- ja alkouluikäisen lapsen leikkäsi tärkeä osa-alue on vuorovaikutuksellinen leikki ikätovereiden kanssa. Tämän vuoksi on usein tärkeämpää kohdentaa leikkiterapia ryhmäkontekstiin, kuin työskennellä pelkästään yksilöterapiassa. (Rigby & Rodger 2006, 194-195.) Lego®-Based Therapy -menetelmässä Lego®-palikoilla rakentamista on mukautettu niin, että rakennelman valmiiksi saaminen vaatii ryhmäläisiltä tiivistä yhteistyötä ja näin sosiaalisten taitojen harjoittelu mahdollistuu (LeGoff ym. 2014, 15-17).

Leikki on lapselle luonnollista, spontaania ja jo itsessään motivoivaa

" T U U M A S T A T O I M E E N ! "

Lego®-ryhmään toteutus

Tavoitteiden asettaminen

Ryhmän tyypin ja osallistujien valinnan ja alkuvaiheiden kokoomisen jälkeen seuraava merkittävä askel ryhmän toteuttamista on tavoitteiden asettaminen. Toiminnallisissa ryhmäissä tavoitteita asetetaan sekä ryhmäläisille yksilöinä, että yhteiseksi ryhmälle. (Schwartzberg, Howe & Barnes 2008, 109-111.) Tavoitteet ovat ryhmälle tärkeitä, sillä ne perustelevat toiminnan tarkoituksenmukaisuuden, määrittävät ryhmäprosessille ja yksittäiselle ryhmäkerralle struktuurin ja suunnan, ja tekevät terapian tuloksista mitattavia ja edistymisen seurannasta mahdollista (Finlay 1993, 90).

Tavoitteet asetetaan sekä yksittäiselle ryhmäkerralle että koko ryhmäprosessin ajaksi. Realististen tavoitteiden asettamisessa on tärkeää ottaa huomioon ryhmäläisten yksilölliset tekijät, ryhmän konteksti, käytössä oleva menetelmä ja aika sekä ryhmän vaikuttavuudelle ja ennakkoidulle tuloksille asetetut odotukset. Yksilötason tavoitteiden tulisi olla yhteydessä lapsen kokonaiskuntoutuksen tavoitteisiin. Koska tavoitteiden asettaminen voidaan nähdä jatkuvana prosessina, voivat ne muuttua ja tarkentua ajan kuluessa. Tavoitteita asettaessa toimintaterapeutin tulisi keskustella lapsen ja perheen kanssa siitä, mitä terapeutilta odotetaan saavutettavaksi, miten sitä voidaan lähteä tavoittelemaan ja kuinka tulokset ovat ajan kuluessa mitattavissa. (Schwartzberg ym. 2008, 109-111.)

Hyvin asetetut tavoitteet noudattavat suosituksen mukaan **SMART-kaavaa**, eli ne ovat:

- S** – Specific / Tarkkoja
- M** – Measurable / Mitattavia
- A** – Attainable / Saavutettavissa olevia
- R** – Relevant / Oleellisia
- T** – Time frame / Ajassa mitattavia

(Finlay 1993, 96; Schwartzberg ym. 2008, 109-111.)

" T I E S I T K Ö T Ä T Ä ? "

Lego®-Based Therapy -menetelmän vaikuttavuus

Lego®-Based Therapy -menetelmän vaikuttavuutta ja käytettävyyttä on tutkittu neljässä tutkimuksessa.

Tutkimus	Mitä tutkittiin?	Miten tutkittiin?	Merkittävimmät tulokset
1. Use of LEGO® as a therapeutic medium for improving social competence. (LeGoff, 2004)	Tutkimukseen osallistuneiden lasten sosiaalisen pitävyyden lisääntymistä kolmella osa-alueella: - Motivaatio sosiaalisen kontaktin muodostamiseen ikätoverin kanssa. - Kyky ylläpitää vuorovaikutusta ikätoverin kanssa. - Auidstisten käyttäytymispiirteiden, kuten sosiaalisen jyrkkyyden ja välipitämättömyyden vähenemisen.	Tutkimukseen osallistuttu seitsemän ryhmää, jotka osallistuivat Lego®-ryhmään vähintään 12 viikon ajan. Ryhmät muodostuivat seitsemästä 6-16-vuotiaasta lapsesta, joilla on diagnosoitu autismi, Aspergerin syndrooma tai epätyypillinen autismi (PDD-NOS). Havainnointiin strukturoitua leikkialueensa koulussa ja GARS-SI-arviointimenetelmällä.	Motivaatio kontaktien muodostamiseen ja kyky vuorovaikutukseen ylläpitämiseen lisäänty myös lapsen omassa kouluympäristössä. Lasten opettajien mukaan ryhmään osallistuneiden lasten itsevarmuus ja sosiaalisuus lisääntyivät, mikä tukee lapsen sosiaalista pitävyyttä. Autismin kirjon lapsille tyypilliset autistiset käyttäytymismallit vähentyivät. Huomattiin myös, että Lego®-Based Therapy tukee myöhemmissäkin vaiheissa aloitettua sosiaalista kuntoutusta siinä missä varhainen innovertoikin.

Tutkimus	Mitä tutkittiin?	Miten tutkittiin?	Merkittävimmät tulokset
2. Long-term outcome of social skills intervention based on interactive LEGO® play. (LeGoff & Sherman, 2006.)	Tutkimus Lego®-Based Therapy -menetelmän pitkän aikavälin tuloksista.	Tutkimukseen osallistuneet autismin kirjon lapset kävivät Lego®-Based Therapy -menetelmän yksilö- ja ryhmäterapiassa 3 vuoden ajan.	Hyötyjen todettiin olevan yhteneväisiä diagnoosista riippumatta, sillä autistiset lapset ja lapset, joilla on Aspergerin syndrooma tai epätyypillinen autismi (PDD-NOS) saivat yhtenevät tulokset sosiaalisten taitojen lisääntymisessä ja haastavien autististen käyttäytymismallien vähenemisessä. Lapset, joilla on kommunikoinnin haasteita, hyötyivät Lego®-Based Therapy -menetelmästä, mutta hyödyt eivät olleet yhtä merkittäviä kuin lapsilla, joilla ei ole kielellisiä haasteita.

Lego®-Based Therapy

tukemassa lasten sosiaalista osallistumista toimintaterapian ryhmässä

Tausta

6–12-vuotias lapsi oppii **sosiaalisuutta** ja ryhmässä toimimista leikkiessään, ja **leikki** on lapselle luonnollista, spontaania ja jo itsessään motivoivaa.

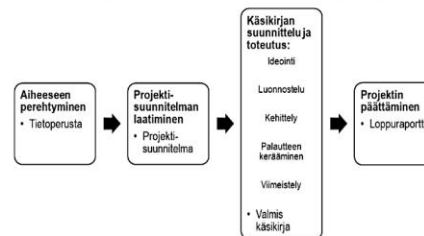
Lapsen hyvät sosiaaliset taidot ja osallistuminen ovat hyviä ennusmerkkejä lapsen tulevaisuuden pärjäämisestä, ja **sosiaalisesti pätevä** lapsi saa ympäristöltään hyväksyntää.

Koska lapsen on todettu kehittyvän merkittävästi vuorovaikutuksessa ikätovereidensa kanssa, tulisi sosiaalisen osallistumisen tukeminen ottaa aina osaksi lasten toimintaterapiaa. Lasten toimintaterapiaa ohjaa **perhe- ja toimintalähtöinen** työskentely.

Sosiaalisen osallistumisen tukemisen viitekehystä (Olson 2010) ja **Toiminnallisen ryhmätyön mallia** (Schwartzberg, Howe ja Barnes 2008) voidaan hyödyntää lasten toimintaterapiaryhmissä tukemaan lasten sosiaalista osallistumista.

Projektimuotoinen oppinätetyö

Tulostavoitteena oli valmistaa toimintaterapeuteille sähköinen käsikirja lasten sosiaalisen osallistumisen tukemisesta toimintaterapian ryhmässä Lego®-Based Therapy -menetelmää hyödyntämällä.

Käsikirjan laatukriteereiksi asetettiin **käyttäjälähtöisyys, toimintalähtöisyys ja visuaalisuus**.

Lego-Based Therapy -menetelmä

Toimintalähtöinen Lego®-Based Therapy -menetelmä on sosiaalisen osallistumisen tukemiseen kehitetty yksilö- ja ryhmämuotoinen leikkiterapiamenetelmä, joka hyödyntää lapsen omia kiinnostuksen kohteita ja motivaatiota Lego®-palikoilla leikkimiseen. Amerikkalaisen neuropsykologin ja autismitutkijan Dr. Daniel LeGoffin kehittämää leikkiterapiamenetelmää on tutkittu ja se on todettu vaikuttavaksi.

Tuote – sähköinen käsikirja toimintaterapeuteille

Toimintaterapeuteille suunnattu 73-sivuinen **sähköinen käsikirja**, jossa on kaksi osaa:

Teoriaosuus tukee ja perustelee menetelmän käyttöä.

Arjen työkalu tarjoaa tietoa siitä, miten Lego®-Based Therapy -menetelmää hyödynnetään toimintaterapian ryhmässä.

Teoriaosuus sisältää tietoa lapsen sosiaalisesta kehityksestä, Lego®-palikoilla rakentamisesta toimintana, Lego-ryhmän ohjaamisesta, perhelähtöisyydestä ja menetelmän vaikuttavuudesta.

Käytännön osiosta löytyy kaikki tarvittava tieto siitä, miten menetelmää käytetään toimintaterapian ryhmässä tukemaan lasten sosiaalista osallistumista.

Sähköinen käsikirja maksaa 15 euroa.

Lego®-Based
Therapy

tukemassa lasten sosiaalista osallistumista

Toimintaterapeutin käsikirja

Projektin arviointi

Käsikirjasta pyydettiin palautetta kahdelta lasten kanssa työskentelevältä toimintaterapeutilta, ohjaavilta opettajilta ja vertaisarvioijilta. Palauteen perusteella käsikirja on helppokäyttöinen, visuaalisesti innostava ja siitä välittyy vahva teoriaosaaminen. Käsikirjasta välittyy toimintalähtöisyys, ja vastaajat suosittelisivat sitä kollegoilleen. Projektin tavoitteet saavutettiin, ja käsikirjalle asetetut laatukriteerit toteutuivat.

Kehitysideoiksi ehdotamme käsikirjan käyttöönoton testaamista ja Lego®-Based Therapy -menetelmän hyödyntämistä moniammatillisissa ryhmässä. Lego®-palikoilla rakentamisen mahdollisuuksia toimintaterapiassa ja toiminnan terapeuttisuutta voitaisiin tutkia lisää.

Legotiimi – Laura Kulju & Elina Mäki

Toimintaterapian tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu
legotiimi@gmail.com

www.facebook.com/legotiimi/